

**Запорізький національний університет
Юридичний факультет
Кафедра конституційного та трудового права**

Верлос Н.В.

**КОНСТИТУЦІЙНІ ПРАВА, СВОБОДИ ТА ОБОВ'ЯЗКИ ЛЮДИНИ І
ГРОМАДЯНИНА**
методичні рекомендації до практичних занять

Запоріжжя
2019 р.

ЗМІСТ

Вступ.....	3
Практичне заняття №1	5
Практичне заняття №2	10
Практичне заняття №3	16
Практичне заняття №4	21
Практичне заняття №5	27
Практичне заняття №6	33
Практичне заняття №7	40
Практичне заняття №8	46
Практичне заняття №9	50
Словник термінів.....	54
Рекомендована література	58

ПЕРЕДМОВА

Високий рівень правосвідомості і правової культури суспільства є однією із важливих ознак демократичної і правової держави, що заснована передусім на принципах верховенства права і правового закону, поваги до прав та свобод людини і громадянин, реалізація яких залежить від багатьох факторів, зокрема від правової позиції пересічних громадян у повсякденному житті, а також від рівня організації правової освіти, зокрема – отримання знань про конституційні права, свободи та обов'язки особи. Отже, **актуальність навчальної дисципліни «Конституційні права, свободи та обов'язки людини і громадянина»** зумовлена необхідністю підготовки студентів до сприйняття прогресивних правових ідей і законів, формування правової культури та поведінки у майбутніх юристів з метою підвищення рівня законності і правопорядку в державі.

Метою вивчення дисципліни є формування теоретичних і практичних знань у сфері європейських стандартів прав людини, знання та розуміння положень Конституції та законів України, переконаності щодо ефективності права як засобу регулювання суспільних відносин, звички вчиняти дії відповідно до приписів правових норм, вміння використовувати у практичній діяльності правові знання, реалізовувати й захищати свої конституційні права та свободи людини і громадянина.

Завданням навчальної дисципліни є: дослідити загальну характеристику прав людини; розкрити систему конституційних прав, свобод та обов'язків людини і громадянина; проаналізувати особисті та громадянські права та свободи; надати характеристику політичних прав і свобод; засвоїти сутність економічними правами і свободами; засвоїти сутність соціальних та культурних прав і свобод; виявити особливості гарантій конституційних прав, свобод та обов'язків людини і громадянина.

У результаті вивчення навчальної дисципліни «Конституційні права, свободи та обов'язки людини і громадянина» **студент повинен знати:** загальну характеристику прав людини; систему та гарантії конституційних прав, свобод та обов'язків людини і громадянина; зміст основних рішень Європейського суду з прав людини і Конституційного Суду України у сфері конституційних прав і свобод людини.

Засвоєння основних положень курсу має забезпечити **формування у майбутніх фахівців таких вмінь і навичок:** вміння аналізувати норми Конституції і законів України, що регулюють конституційні права, свободи та обов'язки людини і громадянина, а також норми Конвенції про захист прав людини та основоположних свобод; застосовувати на практиці конституційні положення щодо прав, свобод та обов'язків особи; надавати пропозиції щодо внесення змін до чинного законодавства з метою зменшення числа заяв до Європейського суду з прав людини.

Слід сказати, що успіх підготовки фахівців у вищому навчальному закладі та якість засвоєння навчального матеріалу правових дисциплін залежить насамперед від характеру і рівня самостійної роботи студентів у формі

семінарських занять, забезпечення належної організації якої на сьогодні є основним завданням викладача. **Головною метою** проведення семінарських занять є: оволодіння студентами вміннями та навичками самостійної діяльності і критичного мислення, що є необхідною умовою здійснення безперервної освіти в майбутньому; систематизація, краще засвоєння і поглиблення знань з певної тематики; формування і розвиток інтелектуальних, гностичних і практичних умінь. Семінарські заняття виконують також і виховну функцію, сприяючи підвищенню рівня організованості і дисциплінованості студентів.

СЕМІНАРСЬКЕ ЗАНЯТТЯ №1

Тема : Конституційно-правові засади прав, свобод та обов'язків людини і громадянина в Україні

План:

1. Поняття, сутність та зміст конституційних прав, свобод та обов'язків людини і громадянина, їх соціальне призначення в Україні.
2. Історичний розвиток інституту конституційних прав, свобод та обов'язків в Україні.
3. Принципи конституційних прав, свобод та обов'язків людини і громадянина в Україні.
4. Система конституційних прав і свобод людини і громадянина.
5. Система гарантій конституційних прав і свобод. Організаційно-правові та нормативно-правові гарантії. Міжнародно-правові гарантії.

1. Дати визначення наступних понять:

Людина; громадянин; право; свобода; основні конституційні права, свободи, обов'язки людини і громадянина; зміст конституційних прав, свобод та обов'язків людини і громадянина; інститут конституційних прав, свобод та обов'язків людини і громадянина; система конституційних прав і свобод людини і громадянина; система гарантій конституційних прав і свобод; організаційно-правові гарантії; нормативно-правові гарантії; міжнародно-правові гарантії.

2. Скласти схеми :

1. Конституційні права, свободи, обов'язки людини і громадянина: поняття та зміст.
2. Система гарантій конституційних прав і свобод.
3. Організаційно-правові та нормативно-правові гарантії: зміст і відмінності.
4. Система міжнародно-правових гарантій.
5. Основні принципи конституційних прав, свобод та обов'язків людини і громадянина: зміст та характеристика.

3. Теми рефератів і доповідей :

1. Свобода людини і громадянина як конституційно-правова категорія.
2. Правовий статус людини і громадянина.
3. Тенденції конституційно-правового регулювання основних прав, свобод і обов'язків людини і громадянина.
4. Захист основних прав і свобод людини і громадянина.

5. Нормативно-правові джерела закріплення прав, свобод і обов'язків людини і громадянина.

4. Скласти бібліографію з питань:

1. Конституційний обов'язок людини і громадянина.
2. Структура інституту основ правового статусу особи.
3. Принцип єдності прав та обов'язків людини і громадянина.

5. Вирішити тестові завдання:

1. Істотні, невідчужувані елементи, які належать від народження – це:

- А) права людини;
- Б) права громадянина;
- В) свободи людини;
- Г) свободи громадянина.

2. Громадянин – це:

- А) особа, яка належить до постійного населення певної держави, має нормативно закріплений статус, користується захистом держави як у межах її території, так і поза нею;
- Б) особа, яка має історично зумовлений ступінь розвитку, користується правами та виконує обов'язки, які ним покладаються;
- В) біологічна категорія, що визначає належність живої істоти до людського роду за певними анатомічними особливостями та фізіологічними функціями;
- Г) особа, що проживає на певній території, несе права та обов'язки, що закріплені на цій території.

3. Людина – це:

- А) особа, яка має історично зумовлений ступінь розвитку, користується правами та виконує обов'язки, які ним покладаються;
- Б) особа, яка належить до постійного населення певної держави, має нормативно закріплений статус, користується захистом держави як у межах її території, так і поза нею;
- В) особа, що проживає на певній території, несе права та обов'язки, що закріплені на цій території;
- Г) біологічна категорія, що визначає належність живої істоти до людського роду за певними анатомічними особливостями та фізіологічними функціями.

4. Можливість користуватися і розпоряджатися тим або іншим соціальним благом, цінністю, задовольняти власні інтереси або якусь життєву потребу – це:

- А) права людини;
- Б) права громадянина;
- В) свободи людини;
- Г) свободи громадянина.

5. Яке співвідношення мають поняття «право» і «свобода»:

- А) ці поняття є тотожними;
- Б) поняття «право» є ширшим за змістом;
- В) ці поняття є взаємовиключними;
- Г) поняття «свобода» є ширшим за змістом.

6. Закріплені в нормах Конституції міри належної поведінки суб'єктів конституційно-правових відносин – це:

- А) соціальні права і свободи людини та громадянина;
- Б) конституційні свободи людини та громадянина;
- В) конституційні права людини та громадянина;
- Г) конституційні обов'язки людини та громадянина.

7. Зміст конституційних обов'язків становить:

- А) необхідність суб'єкта відреагувати на законні вимоги; здійснення певних дій або утримання від них; нести відповідальність за невиконання цих вимог;
- Б) не здійснювати дій, які перешкоджають правам інших людей та необхідність суб'єкта відреагувати на законні вимоги;
- В) не здійснювати дій, які перешкоджають правам інших людей та нести відповідальність у разі порушення законних вимог;
- Г) вчиняти дії, які не суперечать Конституції та законам України.

8. Юридично закріплене становище особи в державі та суспільстві - це:

- А) правовий статус;
- Б) конституційно-правовий статус;
- В) юридичний статус;
- Г) спеціальний статус.

9. До концепцій визначення правової природи прав і свобод людини та громадянина належать:

- А) ліберальна, колективістська, мусульманська і арабська;
- Б) ліберальна, колективістська, мусульманська і позитивістська;
- В) колективістська, мусульманська і позитивістська;
- Г) ліберальна, колективістська і позитивістська.

10. За походженням конституційні права і свободи поділяються на:

- А) права і свободи індивіда та групи індивідів;
- Б) природні та позитивні;

- В) права особи та права групи осіб;
- Г) позитивні та негативні.

11. За черговістю включення прав і свобод до конституційних актів їх класифікують на:

- А) права першого, другого, третього, четвертого поколінь;
- А) права першого, другого, третього, четвертого ступеню;
- А) права першого, другого, третього ступеню;
- А) права першого, другого, третього поколінь.

12. До принципів конституційно-правового інституту прав і свобод людини і громадянина не належить:

- А) принцип невідчужуваності і непорушності прав і свобод людини і громадянина;
- Б) принцип рівноправності прав і свобод людини і громадянина;
- В) принцип можливості звуження прав і свобод людини і громадянина;
- Г) принцип невичерпності прав і свобод людини і громадянина.

13. Принцип невичерпності прав і свобод людини і громадянина, закріплених ч. 1 ст. 22 Конституції України означає, що:

- А) визначений Конституцією України перелік прав і свобод людини та громадянина не є остаточним, оскільки в демократичній державі він може бути доповнений відповідно до суспільних потреб;
- Б) конституційні права та свободи гарантуються державою і не можуть бути скасовані;
- В) всі люди визнаються вільними від народження і ніхто не може позбавити їх законних прав;
- Г) права і свободи людини і громадянина визнаються за всіма однаково, незалежно від статі, раси, національності, мови, походження, місця проживання, ставлення до релігії.

14. Під гарантіями конституційних прав і свобод людини і громадянина прийнято розуміти:

- А) систему умов і засобів, юридичних механізмів забезпечення належної реалізації визначених Конституцією та законами України прав і свобод людини і громадянина;
- Б) систему правил і обов'язків, визначених Конституцією та законами України прав і свобод людини і громадянина;
- В) систему норм і звичаїв, що забезпечують належну реалізацію визначених Конституцією та законами України прав і свобод людини і громадянина;
- Г) принципи поведінки людини, що гарантують їй належну реалізацію визначених Конституцією та законами України прав і свобод людини і громадянина.

15. Гарантії поділяються на:

- А) загальні і спеціальні;
- Б) звичайні та юридичні;
- В) спеціальні та обов'язкові;
- Г) юридичні та спеціальні.

16. Інститут народного суверенітету, форм безпосередньої демократії, політичного та ідеологічного плюралізму, багатопартійності належать до:

- А) економічних гарантій;
- Б) соціальних гарантій;
- В) політичних гарантій;
- Г) ідеологічних гарантій.

17. Міжнародні спеціальні правові гарантії прав і свобод людини і громадянина прийнято розмежовувати на:

- А) нормативні та загальні;
- Б) нормативні та інституційні;
- В) інституційні та системні;
- Г) системні та нормативні.

18. Загальні гарантії поділяються на:

- А) економічні та політичні;
- Б) соціальні та економічні;
- В) економічні та демографічні;
- Г) спеціальні та економічні.

19. Гарантом додержання Конституції України, прав і свобод людини і громадянина є:

- А) Верховна Рада України;
- Б) Кабінет Міністрів України;
- В) Прокуратура України;
- Г) Президент України.

20. Як співвідносяться поняття «правовий статус» та «правове положення»:

- А) це синоніми;
- Б) це різні за значенням поняття;
- В) «правовий статус» є складовою «правового положення»;
- Г) правове положення є складовою правового статусу.

21. Хто приймає рішення про прийняття в громадяни України:

- А) Державна міграційна служба;
- Б) Президент України;

- В) Верховна Рада України;
- Г) Прем'єр-міністр України.

22. Особа, яка не має громадянства жодної держави це:

- А) біпатрид;
- Б) біженець;
- В) апатрид;
- Г) іноземець.

23. Складовими правового статусу особи є:

- А) ліцензія, патент, сертифікат;
- Б) права, обов'язок, паспорт громадянина України;
- В) державна реєстрація, державний контроль;
- Г) права, свободи, обов'язки, гарантії.

24. В залежності від способу та порядку реалізації права особи і громадянина поділяються на:

- А) політичні та економічні;
- Б) колективні та індивідуальні;
- В) соціальні та приватні;
- Г) обмежені та абсолютні.

25. Яке з тверджень не є вірним:

- А) права і свободи людини та їх гарантії визначають зміст і спрямованість діяльності органів державної влади та держави загалом;
- Б) держава відповідає перед людиною за свою діяльність;
- В) утвердження і забезпечення прав і свобод людини є опосередкованим обов'язком держави;
- Г) гарантії захисту прав і свобод людини і громадянина забезпечуються і надаються як національним, так і міжнародним законодавством.

СЕМІНАРСЬКЕ ЗАНЯТТЯ №2

Тема : Особисті (громадянські) права та свободи людини і громадянина

План:

1. Поняття, особливості та конституційно-правова регламентація особистих(громадянських) прав та свобод людини і громадянина.

2. Конституційно-правовий зміст права на життя. Співвідношення права на життя та евтаназію.

3. Право на повагу до гідності, на свободу та особисту недоторканість: проблеми міжгалузевого правового регулювання. Право людини на захист своєї гідності і доброго імені.

4. Право на недоторканість житла.

5. Право на свободу світогляду та віросповідання. Закон України « Про свободу совісті та релігійні організації».

1. **Дати визначення наступних понять:** особисті права і свободи людини; право на життя; евтаназія; гідність; честь; право на свободу; право на особисту недоторканість; житло; недоторканість житла; право на свободу світогляду і віросповідання; право людини на самозахист від протиправних посягань на життя і здоров'я; право на свободу совісті та релігійні організації.

2. **Скласти схеми :**

1. Особисті права і свободи людини і громадянина, закріплені у відповідних статтях діючої Конституції України.

2. Зміст права на життя.

3. Поняття «житло» та його види.

4. Зміст поняття «гідне існування».

5. Нормативно-правові документи, що забезпечують повагу до честі і гідності людини.

3. **Теми рефератів і доповідей :**

1. Поняття та види особистих прав і свобод людини.

2. Гарантії права на життя.

3. Види обмежень прав і свобод людини та громадянина в Україні.

4. Свобода пересування, вибору місця проживання, право вільного залишення території України.

5. Правова охорона особистого і сімейного життя.

4. **Скласти бібліографію з питань:**

1. Право знати свої права і обов'язки як особисте(громадянське) право.

2. Рівність громадян перед законом.

3. Право на свободу думки і слова.

5. **Вирішити тестові завдання:**

1. Особисті (громадянські) права і свободи людини — це:

А) закріплені правом можливості фізичного існування і духовного розвитку людини;

Б) закріплені в Конституції України норми і правила поведінки людини і громадянина;

- В) міра дозволеної поведінки громадянина;
- Г) закріплені принципи, ідеї, що відображають інтереси громадянина.

2. У якому розділі Конституції України закріплені особисті права людини і громадянина?

- А) I;
- Б) II;
- В) III;
- Г) I і II.

3. Хто гарантує здійснення особистих прав людини та громадянина в Україні?

- А) Верховна Рада України;
- Б) Кабінет Міністрів України;
- В) Президент України;
- Г) безпосередньо народ.

4. Право на вільний розвиток особистості — це:

- А) право визначати свою долю, ставити перед собою визначені цілі, обирати засоби для досягнення цих цілей;
- Б) право визначати свою долю, ставити перед собою визначені цілі, обирати засоби для досягнення цих цілей, при цьому не порушуючи прав інших людей;
- В) право визначати свою долю та долю інших людей, ставити перед собою визначені цілі, обирати засоби для досягнення цих цілей, при цьому не порушуючи прав інших;
- Г) право визначати свої пріоритети, обирати цілі, виконувати завдання щодо покращення свого існування та існування своєї сім'ї.

5. До особистих прав людини і громадянина не належить:

- А) право на життя;
- Б) право на підприємницьку діяльність;
- В) право на свободу думки і слова;
- Г) право на вільний розвиток своєї особистості.

6. Право на життя належить до прав:

- А) I покоління;
- Б) II покоління;
- В) III покоління;
- Г) IV покоління.

7. Право на життя це:

- А) абсолютне право
- Б) обмежене право;

- В) абсолютне та обмежене право;
- Г) вірна відповідь відсутня.

8. Участь людини у медичних, наукових та інших дослідках може ґрунтуватися виключно на:

- А) добровільних основах і за умови наукового характеру таких досліджень;
- Б) рішенні суду;
- В) рішенні медичних працівників;
- Г) рішенні закладу опіки чи піклування.

9. Розрізняють такі види евтаназії:

- А) стійка та активна;
- Б) активна та пасивна;
- В) добровільна та примусова;
- Г) пасивна та добровільна.

10. В Україні евтаназія може проводитись у випадках:

- А) прохання особи про припинення її життя;
- Б) рішення суду;
- В) рішення суду за наявності висновку комісії лікарів;
- Г) в Україні заборонено проведення будь-якої евтаназії.

11. У випадках, встановлених законодавством, за наявності спеціальних обставин, штучне переривання вагітності може бути проведене при вагітності:

- А) від 12 до 22 тижнів;
- Б) від 12 до 20 тижнів;
- В) від 10 до 22 тижнів;
- Г) від 10 до 20 тижнів.

12. Гідність — це:

- А) визнання цінності кожної фізичної особи як унікальної біопсихосоціальної цінності;
- Б) позитивна оцінка особи в очах оточуючих, яка ґрунтується на відповідності її діянь(поведінки) загальноприйнятим уявленням про добро і зло;
- В) набута особою суспільна оцінка її якостей при виконанні трудових, службових, громадських чи інших обов'язків;
- Г) визнання особи цінною для суспільства.

13. Честь — це:

- А) визнання особи цінною для суспільства;

- Б) набута особою суспільна оцінка її якостей при виконанні трудових, службових, громадських чи інших обов'язків;
- В) позитивна оцінка особи в очах оточуючих, яка ґрунтується на відповідності її діянь(поведінки) загальноприйнятим уявленням про добро і зло;
- Г) визнання цінності кожної фізичної особи як унікальної біопсихосоціальної цінності.

14. У разі відсутності вмотивованого рішення суду про затримання особи, затримана особа негайно звільняється протягом:

- А) 48 годин;
- Б) 36 годин;
- В) 72 годин;
- Г) 24 годин.

15. Житлом фізичної особи є:

- А) житловий будинок, квартира, інше приміщення, призначені та придатні для постійного проживання в них;
- Б) житловий будинок, квартира, садиба, інше приміщення для проживання;
- В) будь-який житловий будинок, квартира, інше приміщення;
- Г) будь-яка споруда, призначена для проживання особи чи осіб.

16. У невідкладних випадках, пов'язаних із врятуванням життя людей та майна чи з безпосереднім переслідуванням осіб, які підозрюються у вчиненні злочину, можливий інший, встановлений законом, порядок проникнення до житла чи до іншого володіння особи, проведення в них огляду й обшуку. Зокрема, такий порядок установлюється:

- А) Законом України "Про оперативно-розшукову діяльність";
- Б) Законом України "Про оперативно-розшукову діяльність та припинення злочинності";
- В) Законом України "Про оперативно-розшукову діяльність і обшук";
- Г) Законом України "Про оперативно-розшукову діяльність і огляд".

17. Право на вільне пересування, вільне проживання та вільне залишення території України поширюється на:

- А) всіх осіб, які законно перебувають на території України, без огляду на їх громадянство чи вік;
- Б) громадян України деяких осіб, які законно перебувають на території України;
- В) громадян України, іноземців та осіб без громадянства;
- Г) виключно громадян України.

18. Право на недоторканість житла та іншого володіння — це:

- А) право на захист володіння людини від незаконних проникнень до них та будь-яких інших посягань;
- Б) право на захист території, де проживає людина;
- В) право на захист та встановлення обмежень щодо пересування на території приватної власності;
- Г) право на заборону пересування по приватній власності.

19. Право на свободу совісті включає:

- А) свободу мати, приймати і змінювати релігію або переконання за своїм вибором і свободу одноособово чи разом з іншими сповідувати будь-яку релігію або не сповідувати ніякої;
- Б) право визначати свої релігійні пріоритети, змінювати їх;
- В) свободу мати, приймати і змінювати релігію або переконання за своїм вибором і свободу одноособово чи разом з іншими сповідувати будь-яку релігію або не сповідувати ніякої, відправляти релігійні культи, відкрито виражати і вільно поширювати свої релігійні або атеїстичні переконання;
- Г) право на вільне волевиявлення своєї релігії, своїх релігійних переконань.

20. Хто здійснює свій військовий обов'язок шляхом проходження альтернативної служби?

- А) члени профспілок;
- Б) члени громадських організацій;
- В) члени релігійних організацій;
- Г) члени політичних організацій.

21. Право на свободу світогляду та віросповідання людини це:

- А) колективне право;
- Б) індивідуальне право;
- В) колективне та індивідуальне право;
- Г) корпоративне право.

22. Церква (релігійні організації) в Україні:

- А) відокремлена від держави;
- Б) поєднана з державними посадами;
- В) поєднана з державною владою;
- Г) мають право на участь в політичних партіях.

23. Яким нормативно-правовим актом регламентується право людини на свободу совісті та віросповідання в Україні?

- А) Кримінальний кодекс України;
- Б) Закон України «Про віросповідання»;
- В) Закон України «Про свободу совісті та релігійні організації»;

Г) Конвенції ООН «Про захист права на об'єднання в релігійні організації».

24. Яке із наведених тверджень не є вірним:

- А) релігійні організації не виконують державних функцій;
- Б) держава втручається у здійснювану в межах закону діяльність релігійних організацій;
- В) релігійні організації мають право використовувати засоби масової інформації на рівні з громадськими об'єднаннями;
- Г) священнослужителі мають право на участь у політичному житті нарівні з усіма громадянами.

25. Орган, який здійснює реєстрацію статуту релігійної громади, розглядає заяву впродовж:

- А) 10 календарних днів;
- Б) 10 робочих днів;
- В) 5 робочих днів;
- Г) 1 місяця.

СЕМІНАРСЬКЕ ЗАНЯТТЯ №3

Тема : Політичні права та свободи людини і громадянина

План:

1. Поняття та ознаки політичних прав і свобод людини і громадянина.
2. Право на свободу об'єднання у політичні партії (Закон України «Про політичні партії в Україні»). Соціальне значення цього права в умовах політичної реформи в Україні.
3. Право громадян на участь в управлінні державними справами. Конституційні форми реалізації права на участь в управлінні державними справами.
4. Право на мирні збори, мітинги, походи і демонстрації: проблеми конституційно-правової регламентації. Порядок реалізації та підстави обмеження щодо реалізації цього права.
5. Право на звернення до органів державної влади та самоврядування. Механізм реалізації права громадян на звернення на міжнародному, загальнонаціональному та регіональному рівні. Захист конституційних прав і свобод у Європейському суді.

1. Дати визначення наступних понять: політичні права і свободи людини і громадянина; право на свободу об'єднання у політичні партії; політичні партії; право громадян на участь в управлінні державними справами; пасивне та активне виборче право; мирні збори; мітинги; походи; демонстрації;

право на звернення до органів державної влади та самоврядування; форми реалізації права на участь в управлінні державними справами; профспілки; індивідуальні, колективні звернення громадян; Європейський суд з прав людини.

2. Скласти схеми :

1. Система основних політичних прав і свобод людини і громадянина.
2. Право петицій: поняття і зміст.
3. Право брати участь в управлінні державними справами: поняття і зміст.
4. Мирні збори, мітинги, походи, демонстрації: зміст та основні відмінності.
5. Основні форми звернення до органів державної влади та місцевого самоврядування.

3. Теми рефератів і доповідей :

1. Конституційно-правовий статус політичних партій.
2. Політична свобода людини і громадянина як конституційно-правова категорія.
3. Нормативно-правові гарантії політичних прав і свобод.
4. Європейський Суд з прав людини і громадянина як гарант дотримання конституційних прав і свобод людини і громадянина.
5. Участь громадян в управлінні державними справами.

4. Скласти бібліографію з питань:

1. Український народ як джерело влади в Україні.
2. Основні форми участі громадян в управлінні державними справами.
3. Петиція як звернення громадян із суспільно значимих питань.

5. Вирішити тестові завдання:

1. Конституційно визначена міра можливої політичної поведінки особи, насамперед участі у безпосередньому народовладді, здійсненні державної влади і місцевого самоврядування, в яких особа виступає передовсім як громадянин України, учасник суспільно-владних відносин – це:

- А) політичні права і свободи громадян України;
- Б) право громадян на участь в управлінні державними справами;
- В) право громадян на свободу об'єднання в політичні партії;
- Г) право громадян на звернення до органів державної влади та місцевого самоврядування.

2. Порядок утворення і діяльність політичних партій регулюється:

- А) Законом України «Про політичні партії та формування»;

- Б) Законом України «Про політичні права і свободи громадян України»;
- В) Законом України «Про політичні партії»;
- Г) Законом України «Про політичні партії і їх діяльність».

3. Політичні права:

- А) є невідчужуваними;
- Б) можуть обмежуватися відповідно до закону в інтересах національної безпеки та громадського порядку, а також стосовно громадян України, визнаних у судовому порядку недієздатними;
- В) можуть обмежуватися відповідно до закону в інтересах національної безпеки та громадського порядку;
- Г) можуть обмежуватися відповідно до закону в інтересах національної безпеки та громадського порядку, а також стосовно громадян України, які мають судимість.

4. Особливістю політичних прав є те, що:

- А) їх мають лише громадяни певної країни;
- Б) їх мають як громадяни певної країни, так і іноземці;
- В) вони не можуть обмежуватися;
- Г) вони є невідчужуваними.

5. Хто може бути членом політичної партії:

- А) лише громадяни України;
- Б) іноземці;
- В) особи без громадянства;
- Г) як громадяни України, так і іноземці.

6. Чи можуть політичні партії та громадські організації мати воєнізовані формування:

- А) не можуть;
- Б) можуть;
- В) не можуть, але інколи дозволяється згідно законодавства;
- Г) правильна відповідь відсутня.

7. Яким спеціальним законом регулюється діяльність професійних спілок:

- А) Закон України «Про професійні спілки, їх права та гарантії діяльності»;
- Б) Закон України «Про професійні спілки»;
- В) Закон України «Про професійні спілки та їх діяльність»;
- Г) правильна відповідь відсутня.

8. Професійні спілки це:

- А) громадські організації, що об'єднують громадян, спільними інтересами за родом їх професійної діяльності;

- Б) політичні організації, що об'єднують громадян, пов'язаних спільними політичними інтересами⁴
- В) громадянські організації, що об'єднують громадян, пов'язаних спільними інтересами та індивідуальними уподобаннями;
- Г) правильна відповідь відсутня.

9. З якого віку можна вступити у політичну партію в Україні?

- А) 16 років;
- Б) 17 років;
- В) 18 років;
- Г) 20 років.

10. Виборче право включає в себе:

- А) активне та пасивне виборче право;
- Б) спеціальне та загальне виборче право;
- В) позитивне та негативне виборче право;
- Г) активне та неактивне виборче право.

11. Активне виборче право – це:

- А) право бути обраним;
- Б) право обирати;
- В) право обирати та бути обраним;
- Г) право на участь в управлінні державними справами.

12. Загальність виборів – це:

- А) в них може взяти участь громадянин, що досяг 18 років;
- Б) в них може взяти участь будь-яка особа, яка проживає на території України;
- В) в них може взяти участь дієздатний громадянин, що досяг 18 років;
- Г) в них може взяти участь громадянин, що досяг 16 років.

13. Політичні партії в Україні створюються і діють:

- А) тільки із всеукраїнським статутом;
- Б) із всеукраїнським або регіональним статутом;
- В) власним регіональним статутом;
- Г) тільки із місцевим статутом.

14. Право засновувати громадські організації на території України належить:

- А) лише громадянам України, яким виповнилося 18 років і мають необхідний обсяг дієздатності;
- Б) лише громадянам України, незалежно від віку, з достатнім обсягом дієздатності;

- В) громадянам України, іноземцям та особам без громадянства, які проживають в Україні на законних підставах;
- Г) громадянам України та уповноваженим іноземним особам.

15. Діяльність політичної партії може бути заборонена лише:

- А) за рішенням місцевого суду;
- Б) за рішення Генеральної Прокуратури України;
- В) за рішенням Верховного суду України
- Г) за поданням Верховної Ради України.

16. Законом України «Про звернення громадян» передбачено такі форми звернень:

- А) пропозиція, заява, скарга;
- Б) заява, клопотання, скарга;
- В) пропозиції та скарги;
- Г) подання, пропозиція, заява, скарга.

17. Петиція – це:

- А) право на звернення;
- Б) право на захист;
- В) право вносити клопотання;
- Г) право на подання заяви.

18. Правом петиції наділяються:

- А) лише громадяни України;
- Б) громадяни України, які є дієздатними та досягли 18 років;
- В) громадяни України, іноземці;
- Г) громадяни України, іноземці та особи без громадянства;

19. Підстави для заборони діяльності політичних партій та громадських організацій визначаються в:

- А) статті 37 Конституції України;
- Б) статті 38 Конституції України;
- В) статті 39 Конституції України;
- Г) статті 36 Конституції України.

20. Обмеження щодо реалізації права громадян збиратися мирно, без зброї встановлюється:

- А) Президентом України;
- Б) головами міст;
- В) судом;
- Г) правильна відповідь відсутня.

21. Народні збори — це:

- А) збори громадян, громади чи держави для обмірковування суспільних справ, видання законів, обрання посадових осіб тощо;
- Б) масова присутність людей у встановленому місці для вираження думки з приводу тих чи інших проблем суспільно-політичного характеру;
- В) масова хода як публічне вираження соціально-політичного настрою;
- Г) масове скупчення людей, що виражає невдоволення політичним становищем у країні.

22. Мітинг — це:

- А) масова хода як публічне вираження соціально-політичного настрою;
- Б) масове скупчення людей, що виражає невдоволення політичним становищем у країні;
- В) збори громадян, громади чи держави для обмірковування суспільних справ, видання законів, обрання посадових осіб тощо;
- Г) масова присутність людей у встановленому місці для вираження думки з приводу тих чи інших проблем суспільно-політичного характеру.

23. Демонстрація — це:

- А) масове скупчення людей, що виражає невдоволення політичним становищем у країні;
- Б) масова хода як публічне вираження соціально-політичного настрою;
- В) масова присутність людей у встановленому місці для вираження думки з приводу тих чи інших проблем суспільно-політичного характеру;
- Г) збори громадян, громади чи держави для обмірковування суспільних справ, видання законів, обрання посадових осіб тощо.

24. Європейський суд з прав людини не розглядає:

- А) анонімні скарги;
- Б) скарги від біженців;
- В) скарги від громадян, що є державними службовцями;
- Г) скарги від осіб, що мають судимість.

25. Ухилення держави від виконання рішення Європейського суду або виконання його не повністю:

- А) може потягнути санкції проти держави;
- Б) може потягнути призупинення, а іноді і припинення членства держави в Раді Європи;
- В) може потягнути призупинення, а іноді і припинення членства держави в Раді Європи, санкції проти держави;
- Г) не потягне жодних юридичних наслідків.

СЕМІНАРСЬКЕ ЗАНЯТТЯ №4

Тема : Економічні права та свободи людини і громадянина

План:

1. Економічні права та свободи людини і громадянина: поняття та особливості конституційно-правового закріплення в національному законодавстві.

2. Конституційно-правові засади права на приватну власність. Підстави і порядок примусового відчуження об'єктів права приватної власності. Способи захисту права на приватну власність.

3. Право на підприємницьку діяльність: особливості конституційно-правової регламентації. Коло осіб, щодо яких підприємницька діяльність обмежується законом. Гарантії здійснення підприємницької діяльності. Антимонопольна політика держави.

4. Право громадян як споживачів. Закон України «Про захист прав споживачів»).

5. Конституційно-правовий зміст права на користування об'єктами державної та комунальної власності.

1. **Дати визначення наступних понять:** економічні права та свободи людини і громадянина; приватна власність; державна власність; комунальна власність; примусове відчуження об'єктів права приватної власності; право на підприємницьку діяльність; підприємець; антимонопольна політика держави; споживач; захист прав споживачів; об'єкти державної та комунальної власності; право на користування об'єктами державної та комунальної власності.

2. **Скласти схеми :**

1. Економічні права, закріплені у Конституції України: поняття та зміст.
2. Об'єкти права приватної власності.
3. Нормативно-правові джерела права на підприємницьку діяльність.
4. Види власності: поняття та зміст.
5. Суб'єкти підприємницької діяльності.

3. **Теми рефератів і доповідей :**

1. Захист економічних прав та свобод людини й громадянина в Україні як один з основних чинників становлення і розвитку правової держави.
2. Право на результати своєї інтелектуальної, творчої діяльності.
3. Захист конкуренції у підприємницькій діяльності.
4. Порядок користування різними формами власності.
5. Правові засади підприємницької діяльності.

4. **Скласти бібліографію з питань:**

1. Конституційні гарантії права приватної власності.
2. Соціально-економічні права як «права другого покоління».
3. Судовий захист економічних прав та свобод людини і громадянина.

5. **Вирішити тестові завдання:**

1. Нормативно визначена міра можливої поведінки або діяльності людини та громадянина в економічній сфері суспільних відносин, пов'язана з правовим режимом власності та господарської діяльності – це:
 - А) авторські права;
 - Б) патентні права;
 - В) право на результати своєї інтелектуальної, творчої діяльності;
 - Г) економічні права та свободи людини і громадянина.

2. За характером, способом здійснення економічні права належать до:
 - А) пасивних прав;
 - Б) активних прав;
 - В) індивідуальних прав;
 - Г) групових прав.

3. Яке з перелічених прав не належить до економічних прав і свобод людини і громадянина в Україні?
 - А) право на приватну власність;
 - Б) право на підприємницьку діяльність;
 - В) право на працю;
 - Г) право на страйк.

4. Порядок реалізації економічних прав та свобод людини і громадянина в національному законодавстві регулюються:
 - А) Закон України «Про охорону навколишнього природного середовища»;
 - Б) Конституцією України;
 - В) цивільно-процесуальним кодексом;
 - Г) господарсько-процесуальним кодексом.

5. Первинним, базисним економічним правом, що визначає економічні основи суспільного і державного ладу України, є:
 - А) право володіти, користуватися і розпоряджатися своєю власністю, результатами своєї інтелектуальної, творчої діяльності;
 - Б) право володіти і розпоряджатися своєю власністю, результатами своєї інтелектуальної, творчої діяльності;
 - В) право розпоряджатися своєю власністю, результатами своєї інтелектуальної, творчої діяльності;

Г) право володіти своєю власністю, результатами своєї інтелектуальної, творчої діяльності.

6. Право власності це:

- А) колективне право;
- Б) індивідуальне право;
- В) колективне та індивідуальне право;
- Г) правильна відповідь відсутня.

7. Не є формою власності:

- А) державна;
- Б) комунальна;
- В) приватна;
- Г) суспільна.

8. Право на підприємницьку діяльність не може належати:

- А) депутатам, посадовим і службовим особам органів державної влади та органів місцевого самоврядування, військовослужбовцям, співробітникам правоохоронних органів, суддям;
- Б) депутатам, співробітникам правоохоронних органів, суддям;
- В) депутатам, помічникам депутатів, посадовим і службовим особам органів державної влади та органів місцевого самоврядування, військовослужбовцям, співробітникам правоохоронних органів, суддям;
- Г) депутатам, посадовим і службовим особам органів державної влади та органів місцевого самоврядування, співробітникам правоохоронних органів, суддям.

9. Об'єктами права приватної власності визначаються:

- А) матеріальні (рухомі та нерухомі) та особисті нематеріальні цінності;
- Б) матеріальні (рухомі та нерухомі) цінності;
- В) особисті нематеріальні цінності;
- Г) матеріальні (рухомі та нерухомі), особисті нематеріальні та державні цінності.

10. Примусове відчуження об'єктів права власності при воєнному чи надзвичайному стані (реквізиція):

- А) є неможливим за будь-яких умов;
- Б) є можливим лише з мотивів суспільної необхідності;
- В) проводиться за рішенням суду без відшкодування;
- Г) допускається лише з мотивів суспільної необхідності, за умови відшкодування їх вартості власнику.

11. Реквізоване з мотивів суспільної необхідності майно:

- А) переходить у власність держави або знищується;

- Б) переходить у комунальну власність;
- В) знищується або переходить у комунальну власність;
- Г) переходить у власність українського народу.

12. Загальним способом захисту права на приватну власність не є:

- А) захист прав судом;
- Б) самозахист;
- В) визнання права власності;
- Г) відшкодування збитків та інші способи відшкодування майнової шкоди.

13. Гарантії прав суб'єктів підприємницької діяльності поділяються на:

- А) загальні та особисті;
- Б) спеціальні та юридичні;
- В) фактичні та спеціальні;
- Г) загальні та майнові.

14. Держава гарантує всім підприємцям, незалежно від обраних ними організаційних форм підприємницької діяльності, рівні права і створює рівні можливості для доступу до матеріально-технічних, фінансових, трудових, інформаційних, природних та інших ресурсів. Це:

- А) загальні гарантії;
- Б) спеціальні гарантії;
- В) майнові гарантії;
- Г) юридичні гарантії.

15. Підприємницька діяльність в Україні регулюється:

- А) Законом України «Про підприємництво»;
- Б) Законом України «Про підприємництво і підприємницьку діяльність»;
- В) Законом України «Про підприємницьку діяльність»;
- Г) Законом України «Про підприємництво і ринок».

16. Основними принципами підприємницької діяльності є:

- А) самоокупність, самозабезпечення, самофінансування;
- Б) самодостатність, самозбереження, самофункціонування;
- В) прибутковість, стабільність, добропорядність;
- Г) верховенство закону, самодостатність, стабільність.

17. До ознак підприємницької діяльності не відноситься:

- А) самостійність;
- Б) систематичність;
- В) основна мета – одержання прибутку;
- Г) діяльність на основі державних стандартів.

18. Суб'єктами підприємницької діяльності (підприємцями) можуть бути:

- А) громадяни України, інших держав, не обмежені у правоздатності або дієздатності; особи без громадянства та особи з подвійним громадянством, юридичні особи всіх форм власності;
- Б) громадяни України, не обмежені у правоздатності або дієздатності; особи без громадянства та особи з подвійним громадянством, юридичні особи всіх форм власності;
- В) громадяни України, інших держав, не обмежені у правоздатності або дієздатності;
- Г) громадяни України, інших держав, не обмежені у правоздатності або дієздатності; особи без громадянства, юридичні особи всіх форм власності.

19. Передумовою здійснення підприємницької діяльності фізичними та юридичними особами є:

- А) державна реєстрація;
- Б) видача свідоцтва чи патенту;
- В) локальна реєстрація;
- Г) проходження експертизи на відповідність поданих фактів та документів.

20. Особи, які мають непогашену судимість за крадіжки, хабарництво та інші корисливі злочини:

- А) можуть виступати засновниками підприємницької організації;
- Б) не можуть виступати засновниками підприємницької організації;
- В) не можуть виступати засновниками підприємницької організації, а також обіймати у підприємницьких товариствах та їх спілках (об'єднаннях) керівні посади і посади, пов'язані з матеріальною відповідальністю;
- Г) не можуть обіймати у підприємницьких товариствах та їх спілках (об'єднаннях) керівні посади і посади, пов'язані з матеріальною відповідальністю.

21. Яким нормативно-правовим актом регулюється право громадян як споживачів:

- а) Закон України «Про підприємницьку діяльність»;
- а) Господарський кодекс України;
- в) Закон України «Про захист прав споживачів» ;
- г) Конституція України.

22. З метою захисту своїх законних прав та інтересів споживачі мають право об'єднуватись у :

- А) підприємницькі організації споживачів;
- Б) політичні партії споживачів;
- В) громадянські об'єднання;
- Г) громадські організації споживачів.

23. Споживачі не зобов'язані:

- А) перед початком експлуатації товару уважно ознайомитися з правилами експлуатації;
- Б) в разі необхідності роз'яснення умов та правил використання товару – звернутися за роз'ясненнями до продавця;
- В) користуватися товаром згідно його цільовим призначенням;
- Г) повідомляти мету покупки, крім передбачених законом випадках.

24. Антимонопольний комітет України зобов'язаний:

- А) забезпечувати розвиток торгівлі на внутрішньому та зовнішньому ринках;
- Б) забезпечувати вільний розвиток підприємництва та ринку;
- В) здійснювати контроль над підприємствами;
- Г) забезпечувати конкурентність підприємницької діяльності в державі та запобігати утворенню штучних монополій.

25. У разі виявлення протягом встановленого гарантійного строку недоліків споживач, в порядку та у строки, що встановлені законодавством, має право вимагати:

- А) пропорційного зменшення ціни, безоплатного усунення недоліків товару в розумний строк, відшкодування витрат на усунення недоліків товару;
- Б) забрати товар безоплатно;
- В) пропорційного зменшення ціни, безоплатного усунення недоліків товару в розумний строк;
- Г) забрати товар за пів ціни, безоплатного усунення недоліків товару в розумний строк, відшкодування витрат на усунення недоліків товару.

СЕМІНАРСЬКЕ ЗАНЯТТЯ №5

Тема : Соціальні права та свободи людини та громадянина

План:

1. Поняття, сутність та зміст соціальних прав і свобод людини і громадянина.
2. Конституційно-правові способи захисту соціальних прав і свобод. Право на об'єднання в професійні спілки. Право на страйк.
3. Конституційно-правовий зміст та структура права на соціальний захист.
4. Соціальне забезпечення громадян. Пенсійне забезпечення. Зміст пенсійної реформи в Україні.
5. Право на житло: конституційно-правова характеристика.
6. Право на достатній життєвий рівень: проблема гарантування і забезпечення Українською державою.

7. Право на охорону здоров'я, медичну допомогу та медичне страхування: проблеми практичної реалізації.

8. Конституційно-правові засади права на безпечне для життя і здоров'я довкілля.

9. Право на доступ до інформації, участь громадськості в процесі прийняття рішень та доступ до правосуддя, з питань, що стосуються довкілля(Оргуська Конвенція ЄЕК ООН, 1998, ратифікована Україною 1999).

1. Дати визначення наступних понять: соціальні права та свободи людини і громадянина; професійні спілки; страйк; соціальне забезпечення громадян; пенсійне забезпечення громадян; житло; право на достатній життєвий рівень; право на охорону здоров'я; медична допомога; медичне страхування; право на безпечне для життя і здоров'я довкілля; зовнішнє навколишнє середовище; інформація.

2. Скласти схеми :

1. Система основних соціальних прав людини і громадянина в Україні.
2. Право на соціальний захист: поняття та зміст.
3. Поняття «житло» та його види.
4. Напрями пенсійної реформи в Україні.
5. Зміст поняття «страйк» та його класифікація.

3. Теми рефератів і доповідей :

1. Соціальні права та свободи як складова частина правового статусу громадянина України.
2. Конституційно-правові способи захисту соціальних прав і свобод людини і громадянина як гарантії їх реалізації.
3. Проблема практичної реалізації права на достатній життєвий рівень.
4. Шляхи удосконалення пенсійної системи в Україні.
5. Міжнародно-правові механізми захисту соціальних прав і свобод людини і громадянина.

4. Скласти бібліографію з питань:

1. Зміст права на достатній життєвий рівень.
2. Обмеження щодо здійснення права на страйк.
3. Правові види і форми соціального забезпечення громадян України.

5. Вирішити тестові завдання:

1. Міра можливої поведінки або діяльності людини в соціальній сфері, що передбачає задоволення законних інтересів і потреб у сфері трудової діяльності, соціального захисту та охорони здоров'я – це:
- А) соціальні права і свободи людини та громадянина;
 - Б) право на достатній життєвий рівень;
 - В) трудові права і свободи людини та громадянина;
 - Г) право на соціальний захист.
2. До соціальних прав людини і громадянина відноситься :
- А) право на підприємницьку діяльність ;
 - Б) право власності;
 - В) право на відпочинок;
 - Г) право власності і право громадян України користуватися об'єктами права державної та комунальної власності.
3. За видом суб'єкта соціальні права людини і громадянина належать до:
- А) індивідуальних прав;
 - Б) особистих прав;
 - В) групових прав;
 - Г) соціальних прав.
4. За характером та способом здійснення соціальні права належить до:
- А) пасивних прав;
 - Б) активних прав;
 - В) індивідуальних прав;
 - Г) масових прав.
5. Первинним соціальним правом людини і громадянина є:
- А) право на охорону здоров'я;
 - Б) право на достатній життєвий рівень;
 - В) право на працю;
 - Г) соціальні права і свободи людини та громадянина.
6. Яким нормативно-правовим актом наведене визначення поняття «охорона праці»?
- А) Закон України «Про охорону праці»;
 - Б) Закон України « Про охорону природного навколишнього середовища»;
 - В) Закон України « Про право на страйк»;
 - Г) Цивільний кодекс України.
7. Конституцією заборонено використовувати такі види праці:
- А) примусову, працю неповнолітніх та жінок;
 - Б) примусову працю неповнолітніх та жінок на небезпечних для їхнього життя і здоров'я роботах;

- В) примусову, працю неповнолітніх дітей-сиріт;
- Г) примусову, працю неповнолітніх та жінок на небезпечних для їхнього життя і здоров'я роботах.

8. Право на об'єднання в професійні спілки включає в себе:

- А) право на вільне створення профспілки, незалежно від будь-яких обмежень, вступати та виходити з них;
- Б) вільно об'єднуватися в профспілки, незалежно від громадянських, расових, національних та релігійних обмежень;
- В) виражати свої інтереси через діяльність профспілок;
- Г) право на створення профспілки, вступати та виходити з них, брати участь у роботі профспілок.

9. Соціальні права та свободи належать до прав:

- А) I покоління;
- Б) II покоління;
- В) III покоління;
- Г) IV покоління.

10. Страйк - це:

- А) організоване масове або часткове припинення роботи чи інша протидія нормальному перебігу виробничого процесу;
- Б) тимчасове колективне добровільне припинення роботи працівниками підприємства (структурного підрозділу) з метою вирішення колективного трудового спору;
- В) масове скупчення людей, що виражає невдоволення трудовим становищем з метою вирішення колективного трудового спору;
- Г) масова присутність людей у встановленому місці для вираження думки з приводу тих чи інших проблем трудового характеру.

11. На страйках не можуть захищатися і відстоюватися:

- А) політичні права;
- Б) культурні та медичні права;
- В) соціальні права та свободи;
- Г) економічні права.

12. Під системою суспільно-економічних заходів, спрямованих на матеріальне забезпечення населення від соціальних ризиків розуміють:

- А) страхування громадян;
- Б) соціальне забезпечення громадян;
- В) соціальні права і свободи людини та громадянина;
- Г) соціальне утримування громадян.

13. Житло – це:

- А) житловий будинок, земельні ділянки, гаражі, погребі, інші будівлі господарського, у тому числі виробничого, призначення призначені для постійного проживання;
- Б) будь-які приміщення, призначені та придатні для постійного проживання;
- В) житловий будинок, квартира, інше приміщення, призначені та придатні для постійного проживання;
- Г) будь-які об'єкти, щодо яких людина здійснює право володіння.

14. Власник житла не має право:

- А) використовувати помешкання для проживання інших осіб, крім членів своєї сім'ї;
- Б) використовувати помешкання для промислового виробництва;
- В) на свій розсуд здійснювати ремонт і зміни у квартирі;
- Г) використовувати опорні конструкції будинку.

15. У невідкладних випадках, пов'язаних із врятуванням життя людей та майна чи з безпосереднім переслідуванням осіб, які підозрюються у вчиненні злочину, можливий інший, встановлений законом, порядок проникнення до житла чи до іншого володіння особи, проведення в них огляду й обшуку. Зокрема, такий порядок установлюється:

- А) Законом України "Про оперативно-розшукову діяльність";
- Б) Законом України "Про оперативно-розшукову діяльність та припинення злочинності";
- В) Законом України "Про оперативно-розшукову діяльність і обшук";
- Г) Законом України "Про оперативно-розшукову діяльність і огляд".

16. Право на відпочинок передбачає:

- А) надання працівникам щорічної відпустки, а також вихідних днів у святкові та неробочі дні;
- Б) надання працівникам днів щотижневого відпочинку, а також оплачуваної щорічної відпустки, встановлення скороченого робочого дня щодо окремих професій і виробництв, скороченої тривалості роботи у нічний час;
- В) можливість кожного працівника щороку отримувати дні для відпочинку, а також встановлення скороченого робочого дня щодо окремих професій і виробництв, скороченої тривалості роботи у нічний час;
- Г) щорічну відпустку, вихідні дні кожного тижня та у святкові дні.

17. Категорії «Достатнє харчування, одяг і житло» детально роз'ясненні у:

- А) Конституції України;
- Б) Кодексі законів про працю України;
- В) Цивільному Кодексі України;

Г) законодавством не роз'яснено.

18. Право на соціальний захист – це:

- А) абсолютне право;
- Б) обмежене право;
- В) абсолютне та обмежене право ;
- Г) правильна відповідь відсутня.

19. Реалізація права на соціальний захист передбачає, що:

- А) будь-яка людина має реальну можливість забезпечувати себе і членів своєї сім'ї достатнім харчуванням, одягом і житлом;
- Б) кожен може забезпечувати себе працею, яку вільно сам і обирає;
- В) можливість громадянина України забезпечувати себе і членів своєї сім'ї достатнім харчуванням, одягом і житлом;
- Г) обов'язок держави надавати реальну можливість забезпечувати себе і членів своєї сім'ї.

20. Права у сфері медичної діяльності – це:

- А) це передбачені міжнародними і внутрішньодержавними нормативно-правовими актами положення, що гарантують людині охорону здоров'я;
- Б) це врегульовані внутрішньодержавними нормативно-правовими актами положення, що гарантують людині охорону здоров'я і надання медичної допомоги при виникненні захворювання;
- В) це положення, що регулюють право кожної людини на охорону здоров'я, медичну допомогу та медичне страхування;
- Г) це передбачені міжнародними і внутрішньодержавними нормативно-правовими актами положення, що гарантують людині охорону здоров'я і надання медичної допомоги при виникненні захворювання.

21. Права людини у сфері медичної діяльності класифікуються на:

- А) права людини у галузі охорони здоров'я, права окремих груп населення у галузі охорони здоров'я, права пацієнтів;
- Б) загальні права людини у сфері охорони здоров'я, права пацієнта, права членів сім'ї;
- В) право на медичну допомогу, право на охорону здоров'я, право на інформацію про стан здоров'я;
- Г) права людини у галузі охорони здоров'я, право на медичну допомогу, права пацієнта.

22. Державним обов'язком у сфері медичної діяльності є:

- А) створювати умови для ефективного і доступного для всіх громадян медичного обслуговування; надання безоплатної медичної допомоги в державних і комунальних закладах охорони здоров'я; розвиток лікувальних закладів усіх форм власності;

- Б) забезпечення надання безоплатної та доступної медичної допомоги в державних закладах охорони здоров'я; розвиток лікувальних закладів усіх форм власності;
- В) надання ефективної, безоплатної і доступної медичної допомоги; розвиток лікувальних закладів в межах країни;
- Г) надання безоплатної медичної допомоги в державних і комунальних закладах охорони здоров'я; розвиток лікувальних закладів.

23. Право вимагати припинення діяльності фізичної та юридичної особи, що призводить до забруднення довкілля має:

- А) кожен;
- Б) спеціально уповноважений центральний орган виконавчої влади;
- В) громадянин України, який досяг повноліття і має достатній обсяг дієздатності;
- Г) держава та громадяни України.

24. Припиняється діяльність фізичної та юридичної особи, яка завдає шкоди довкіллю:

- А) за висновком спеціально уповноваженого центрального органу виконавчої влади;
- Б) за рішення суду;
- В) за постановою Верховної Ради України;
- Г) за рішення генеральної Прокуратури України.

25. Який міжнародно-правовий акт регулює право на доступ до інформації, участь громадськості в процесі прийняття рішень та доступ до правосуддя, з питань, що стосуються довкілля:

- А) Женевська Конвенція ООН, 1949;
- Б) Паризька Конвенція, 1883;
- В) Бернська Конвенція Ради Європи, 1979;
- Г) Організація Конвенція ЄЕК ООН, 1998.

СЕМІНАРСЬКЕ ЗАНЯТТЯ №6

Тема : Культурні права та свободи людини та громадянина

План:

1. Культурні права та свободи людини та громадянина: поняття, особливості та законодавче закріплення.

2. Конституційне закріплення права на освіту. Система та рівні освіти в Україні. Права та обов'язки учасників науково-виховного процесу. Основні напрями реформування освіти в Україні. Вища освіта в контексті Болонського процесу.

3. Права на результати своєї інтелектуальної, творчої діяльності: поняття та конституційно-правова регламентація.

4. Свобода літературної, художньої, наукової і технічної творчості. Зміст правового захисту інтелектуальної власності громадян, їхніх авторських прав, моральних і матеріальних інтересів.

1. **Дати визначення наступних понять:** культурні права людини та громадянина; право на освіту; право інтелектуальної власності; об'єкти права інтелектуальної власності; авторське право; суміжні права; наукове відкриття; винахід; корисна модель; промисловий зразок; суб'єкти права інтелектуальної власності; право на свободу літературної, художньої, наукової і технічної творчості.

2. **Скласти схеми :**

1. Культурні права людини і громадянина: поняття та види.
2. Система та рівні освіти в Україні.
3. Суб'єкти авторського права.
4. Система законодавства, що регулює сферу культурних прав та свобод людини та громадянина.
5. Об'єкти авторського права.

3. **Теми рефератів і доповідей :**

1. Особливості реалізації прав і свобод людини у сфері культури згідно українського законодавства.
2. Конституційно-правові гарантії права на освіту в Україні.
3. Право на результати своєї інтелектуальної, творчої діяльності.
4. Реформування системи освіти України.
5. Свобода літературної, художньої, наукової і технічної творчості як один із гарантів реалізації конституційних прав громадян.

4. **Скласти бібліографію з питань:**

1. Правовий зміст культурних прав людини та громадянина.
2. Обов'язки учасників науково-виховного процесу.
3. Особливості захисту авторських прав.

5. **Вирішити тестові завдання:**

1. Міра можливої поведінки або діяльності особи щодо задоволення своїх законних потреб у сфері освіти, літературної, художньої, наукової та технічної діяльності – це:
 - А) соціальні права і свободи людини та громадянина;

- Б) культурні права та свободи людини та громадянина;
- В) інтелектуальні права людини та громадянина;
- Г) право на освіту та свободу літературної, художньої, наукової і технічної творчості.

2. Реалізація культурних прав сприяє:

- А) духовному розвитку особи та формуванню національної ідеології;
- Б) всебічному та вільному розвитку особистості;
- В) можливості вибору та формування громадянином власного духовного життя;
- Г) свободу мати, приймати і змінювати релігію або переконання за своїм вибором і свободу одноособово чи разом з іншими сповідувати будь-яку релігію або не сповідувати ніякої.

3. У якому розділі Конституції України закріплені культурні права людини і громадянина?

- А) I;
- Б) II;
- В) III;
- Г) I і II.

4. Право на результати своєї інтелектуальної власності відносяться до:

- А) економічних прав та свобод;
- Б) культурних прав та свобод;
- В) соціальних прав та свобод;
- Г) екологічних прав та свобод.

5. Право на свободу думки і свободи слова відносяться до:

- А) культурних прав та свобод;
- Б) соціальних прав та свобод;
- В) політичних прав та свобод;
- Г) особистих прав та свобод.

6. У сфері освіти Конституція гарантує:

- А) представникам національних меншин право навчання рідною мовою та вивчення рідної мови в державних і комунальних навчальних закладах та через національні культурні товариства;
- Б) вільно об'єднуватися в навчальні товариства, незалежно від громадянських, расових, національних та релігійних обмежень;
- В) представникам національних меншин право навчання рідною мовою та вивчення рідної мови в державних і комунальних навчальних закладах та вільно об'єднуватися в навчальні товариства;
- Г) право на створення навчального об'єднання, вступати та виходити з них, брати участь у їх роботі.

7. Яка освіта є обов'язковою згідно Конституції України:

- А) позашкільна;
- Б) повна загальна середня;
- В) вища;
- Г) професійно-технічна.

8. Громадяни мають право безоплатно здобути вищу освіту в державних і комунальних навчальних закладах на:

- А) платній основі;
- Б) конкурсній основі;
- В) безоплатній основі;
- Г) за рішенням атестаційної комісії.

9. Які з перелічених прав та свобод людини і громадянина належать до культурних:

- А) право на підприємницьку діяльність;
- Б) право на відпочинок;
- В) право на освіту;
- Г) право на безпечні умови праці.

10. Основними нормативним документами у сфері освіти є:

- А) Конституція України;
- Б) Конституція України, Закон України «Про освіту в Україні» та ін.;
- В) Конституція України, Закони України «Про освіту», «Про загальну середню освіту», «Про вищу освіту» та ін.;
- Г) Закони України «Про освіту в Україні», «Про загальну середню освіту», «Про вищу освіту» та ін.

11. Структура системи освіти в Україні включає:

- А) дошкільну, загальну середню, позашкільну, професійно-технічну, вищу, післядипломну, аспірантура, докторантура, самоосвіта;
- Б) загальну середню, професійно-технічну, вищу, післядипломну, аспірантура, докторантура;
- В) дошкільну, загальну середню, професійно-технічну, вищу, післядипломну, докторантура, самоосвіта;
- Г) дошкільну, загальну середню, позашкільну, вищу, післядипломну, аспірантура, докторантура.

12. Процес структурного реформування національних систем вищої освіти країн Європи, зміни освітніх програм і потрібних інституційних перетворень у вищих навчальних закладах Європи - це:

- А) Ерасмус Мундус;
- Б) Європейська школа управління;

- В) Загальноєвропейська реформа вищої освіти;
- Г) Болонський процес.

13. Основним принципом освіти не є:

- А) рівність для кожного громадянина для реалізації її здібностей;
- Б) гуманізм, демократизм, пріоритетність загальнолюдських духовних цінностей;
- В) принцип державного правління;
- Г) інтеграція з наукою і виробництвом.

14. В Україні встановлюються такі освітньо-кваліфікаційні рівні:

- А) кваліфікований робітник, молодший спеціаліст, бакалавр, спеціаліст, магістр;
- Б) молодший спеціаліст, бакалавр, спеціаліст, магістр, кандидат наук, доктор наук;
- В) бакалавр, спеціаліст, магістр;
- Г) кваліфікований робітник, бакалавр, спеціаліст, магістр, кандидат наук, доктор наук.

15. Учасниками навчально-виховного процесу є:

- А) діти дошкільного віку, учні, студенти, курсанти, керівники, науково-педагогічні працівники, батьки, представники організацій, які беруть участь у навчально-виховному процесі;
- Б) діти дошкільного віку, учні, студенти, курсанти, керівники, науково-педагогічні працівники, батьки, представники громадських та релігійних організацій, які беруть участь у навчально-виховному процесі;
- В) діти дошкільного віку, учні, студенти, керівники, науково-педагогічні працівники, батьки або інші заінтересовані особи, представники організацій, які беруть участь у навчально-виховному процесі;
- Г) діти дошкільного віку, учні, студенти, курсанти, керівники, науково-педагогічні працівники, технічні працівники навчального закладу, батьки або особи, які їх замінюють.

16. Обов'язком вихованців, учнів, студентів, курсантів, слухачів, стажистів, клінічних ординаторів, аспірантів, докторантів є:

- А) сумлінне ставлення до навчання;
- Б) систематичне та глибоке оволодіння знаннями, практичними навичками, професійною майстерністю, підвищення загального культурного рівня;
- В) постійно здійснювати практику отриманих знань і навичок;
- Г) кваліфікований робітник, бакалавр, спеціаліст, магістр, кандидат наук, доктор наук.

17. Право громадян на свободу літературної, художньої, наукової і технічної творчості – це:

- А) гарантоване право людини на вільний вибір інтелектуального роду занять та займатися будь-яким видом творчості з метою самовираження особистості;
- Б) забезпечення Конституцією можливості вільно виражати свої думки, з метою самовираження особистості та задоволення власних моральних інтересів, через будь-які форми інтелектуальної діяльності людини;
- В) можливість вільно виражати свої думки, з метою самовираження особистості та задоволення власних моральних інтересів, через будь-які форми інтелектуальної діяльності людини;
- Г) можливість займатися будь-яким видом творчості з метою самовираження особистості, вдосконалення індивідуальних духовних рис та задоволення власних моральних і матеріальних інтересів, що виникають у зв'язку з різними видами інтелектуальної діяльності.

18. Під творчою діяльністю розуміють:

- А) цілеспрямовану інтелектуальну діяльність людини, результатом якої є щось якісно нове, що відрізняється неповторністю, оригінальністю і суспільно-історичною унікальністю;
- Б) будь-яку діяльність людини, результатом якої є щось якісно нове, що відрізняється неповторністю, оригінальністю і суспільно-історичною унікальністю;
- В) це цілеспрямована інтелектуальна діяльність людини, результатом якої є матеріальна річ, що відрізняється неповторністю, оригінальністю і суспільно-історичною унікальністю;
- Г) це будь-яка людини, яка має свої матеріальні результати, що охороняються авторським правом.

19. Інститутами права інтелектуальної власності є:

- А) авторське право і суміжні права; право промислової власності; інститут засобів індивідуалізації учасників цивільного обігу, їх товарів та послуг;
- Б) авторське право, право інтелектуальної власності на наукове відкриття, право інтелектуальної власності на корисну модель, право інтелектуальної власності на торгівельну марку, право промислової власності;
- В) авторське право, суміжні права, право інтелектуальної власності на наукове відкриття, право інтелектуальної власності на раціоналізаторську пропозицію, право інтелектуальної власності на торгівельну марку;
- Г) авторське право, право промислової власності, право інтелектуальної власності на наукове відкриття, право інтелектуальної власності на корисну модель, право інтелектуальної власності на торгівельну марку.

20. Авторське право не поширюється на:

- А) ідеї, процеси, раціоналізаторські пропозиції;
- Б) ілюстрації, плани, ескізи, компіляції даних;
- В) ідеї, процеси, методи діяльності або математичні концепції;

Г) ідеї, процеси, ілюстрації, плани, ескізи та компіляції даних.

21. Суб'єктом права інтелектуальної власності є:

- А) будь-які учасники цивільних відносин;
- Б) лише автор твору;
- В) творець, замовник, юридична особа, де працює творець;
- Г) автор твору, його правонаступники, замовник, держава, юридична особа, де працює творець.

22. Свобода літературної, художньої, наукової і технічної творчості – це:

- А) можливість особи абсолютно вільно здійснювати свою літературну, художню, наукову і технічну творчість ;
- Б) здатність особи вибирати сферу та форму своєї діяльності, без будь-якого впливу;
- В) можливість особи на власний розсуд та відповідно до своїх можливостей визначати сферу, зміст та форму творчості;
- Г) неможливість обмеження права на літературну, художню, наукову і технічну творчість, крім передбачених законом випадках.

23. Під захистом права інтелектуальної власності розуміють:

- А) встановлені законом заходи, спрямовані на відновлення або визнання виключних прав інтелектуальної власності при їх порушенні чи оспорюванні;
- Б) сукупність заходів, які передбачені Цивільним кодексом та відновлюють порушене право інтелектуальної власності;
- В) сукупність заходів, що передбачені Цивільним кодексом та використовуються судом при порушенні чи оспорюванні прав інтелектуальної власності громадянина;
- Г) встановлені законом заходи, спрямовані на відновлення або визнання виключних прав інтелектуальної власності кожної людини та громадянина.

24. Необхідною умовою для надання захисту права інтелектуальної власності (момент виникнення права інтелектуальної власності):

- А) момент будь-якого матеріального оформлення твору;
- Б) створення і набуття форми, придатної для сприйняття іншими особами;
- В) виникнення задуму у автора;
- Г) виникнення задуму у автора об'єкта інтелектуальної власності та його створення.

25. Строком позовної давності на відновлення порушеного права інтелектуальної власності являється:

- А) 2 роки;
- Б) 1 рік;
- В) 5 років;

Г) 3 роки.

СЕМІНАРСЬКЕ ЗАНЯТТЯ №7

Тема : Конституційні обов'язки людини та громадянина

План:

1. Конституційні обов'язки громадян: правова сутність, зміст та конституційно-правова регламентація.
2. Захист Вітчизни, незалежності та територіальної цілісності України, шанування її державних символів як один з основних обов'язків громадян України.
3. Конституційний обов'язок не заподіювати шкоди природі та культурній спадщині, відшкодувати завдані збитки.
4. Конституційно-правовий зміст обов'язку людини і громадянина сплачувати податки і збори.

1. Дати визначення наступних понять: конституційні обов'язки громадянина; громадянські обов'язки; честь; гідність; незалежність; територіальна цілісність; державні символи України; культурні обов'язки; культурна спадщина; зовнішнє навколишнє середовище; політичні; економічні; екологічні обов'язки громадян.

2. Скласти схеми :

1. Поняття та види основних конституційних обов'язків громадян.
2. Структура політичних обов'язків громадян.
3. Основний зміст обов'язку не заподіювати шкоди природі та культурній спадщині, відшкодувати завдані збитки.
4. Обов'язок громадянина України шанування її державних символів: поняття та зміст.
5. Система екологічних обов'язків громадян.

3. Теми рефератів і доповідей :

1. Конституційні обов'язки громадянина України як елемент його правового статусу.
2. Конституційна практика регулювання обов'язку захищати Вітчизну в Україні та європейських державах.
3. Основні засади класифікації екологічних обов'язків громадян України.
4. Національний та зарубіжний досвід регулювання конституційного обов'язку громадян щодо сплати податків.
5. Правові заходи охорони національної культурної спадщини в Україні.

4. **Скласти бібліографію з питань:**

1. Законодавче закріплення конституційних обов'язків громадян України.
2. Структура юридичного обов'язку.
3. Еколого-правові режими природоохоронних зон.

5. **Вирішити тестові завдання:**

1. Закріплені в нормах Конституції міри належної поведінки суб'єктів конституційно-правових відносин – це:

- А) соціальні права і свободи людини та громадянина;
- Б) конституційні свободи людини та громадянина;
- В) конституційні права людини та громадянина;
- Г) конституційні обов'язки людини та громадянина.

2. У якому розділі Конституції України закріплені конституційні обов'язки людини і громадянина?

- А) I;
- Б) II;
- В) III;
- Г) I і II.

3. Зміст конституційних обов'язків становить:

- А) необхідність суб'єкта відреагувати на законні вимоги; здійснення певних дій або утримання від них; нести відповідальність за невиконання цих вимог;
- Б) не здійснювати дій, які перешкоджають правам інших людей та необхідність суб'єкта відреагувати на законні вимоги;
- В) не здійснювати дій, які перешкоджають правам інших людей та нести відповідальність у разі порушення законних вимог;
- Г) вчиняти дії, які не суперечать Конституції та законам України.

4. Серед основних конституційних обов'язків виділяють:

- А) обов'язок захисту Вітчизни, піклування про дітей та про непрацездатних батьків, поважати честь і гідність інших людей, набуття повної загальної середньої освіти, охорони культурної спадщини;
- Б) обов'язок дотримуватися Конституції і законів України, захисту Вітчизни, охорони культурної спадщини, не заподіювати шкоду природі, сплати податків, набуття повної загальної середньої освіти;
- В) обов'язок дотримуватися Конституції і законів України, захисту Вітчизни, охорони культурної спадщини та відшкодування завданих збитків, не заподіювати шкоду природі, сплати податків;
- Г) обов'язок дотримуватися Конституції і законів України, охорони культурної спадщини та відшкодування завданих збитків, не

заподіювати шкоду природі, сплати податків, поважати честь і гідність інших людей.

5. Конституційний обов'язок за соціальними групами поділяються на:

- А) обов'язок батьків;
- Б) обов'язок дітей;
- В) обов'язок громадян України;
- Г) обов'язок батьків; обов'язок дітей.

6. Основоположним для всієї системи конституційних обов'язків людини і громадянина є:

- А) обов'язок дотримання Конституції та законів України;
- Б) обов'язок захищати Вітчизну;
- В) обов'язок поважати честь і гідність інших людей;
- Г) обов'язок берегти природу, культурну спадщину.

7. Обов'язок не ухильно додержуватись Конституції України та законів, не посягати на права і свободи, честь і гідність інших людей поширюється на:

- А) іноземців;
- Б) на всіх громадян України;
- В) осіб без громадянства;
- Г) на всіх громадян України, іноземців, і осіб без громадянства.

8. Не знання законів за статтею 68 Конституції України:

- А) звільняє від юридичної відповідальності;
- Б) не звільняє від юридичної відповідальності;
- В) звільняє від адміністративної звільняє від відповідальності;
- Г) звільняє від кримінальної відповідальності

9. Конституційний обов'язок громадян України захищати свою Вітчизну, її незалежність, територіальну цілісність, опановувати військову справу - це:

- А) захист Вітчизни;
- Б) обов'язок проходження військової служби;
- В) строкова військова служба;
- Г) загальний військовий обов'язок.

10. Згідно із законодавством, на строкову військову службу в мирний час призиваються:

- А) придатні до неї за станом здоров'я громадяни України чоловічої статі, яким виповнилося 18 років;
- Б) придатні до неї за станом здоров'я громадяни України, яким виповнилося 18 років;
- В) придатні до неї за станом здоров'я громадяни України чоловічої статі, віком від 18 до 25 років;

Г) придатні до неї за станом здоров'я громадяни України, віком від 18 до 25 років.

11. Порядок проходження військової служби визначено в:

- А) Законі України «Про загальний військовий обов'язок і військову службу в Україні»;
- Б) Законі України «Про загальний військовий обов'язок»;
- В) Законі України «Про оборону України»;
- Г) Законі України «Про загальний військовий обов'язок і військову службу».

12. Хто здійснює свій військовий обов'язок шляхом проходження альтернативної служби?

- А) члени профспілок;
- Б) члени громадських організацій;
- В) члени релігійних організацій;
- Г) члени політичних організацій.

13. Щодо загального військового обов'язку громадяни України поділяються законом на декілька категорій:

- А) допризовники, призовники, службовці за призовом, військовозобов'язані, невійськовозобов'язані;
- Б) допризовники, призовники, військовозобов'язані, невійськовозобов'язані;
- В) допризовники, призовники, альтернативні службовці, військовозобов'язані, невійськовозобов'язані;
- Г) допризовники, призовники, військовозобов'язані, непридатні до військової служби.

14. За ухилення громадян від чергового призову на дійсну військову службу, порушення військових статутних правил, інші протиправні діяння встановлена:

- А) адміністративна відповідальність;
- Б) кримінальна відповідальність;
- В) конституційна відповідальність;
- Г) кримінальна та адміністративна відповідальність.

15. Забезпечення державної безпеки і захист державного кордону України покладається на:

- А) Збройні Сили України;
- Б) відповідні військові формування та правоохоронні органи держави;
- В) Збройні Сили України, Національну гвардію, Прикордонні війська України;

Г) Збройні Сили України, Прикордонні війська України, Міністерство внутрішніх справ та Служби безпеки України.

16. Обов'язок не заподіювати шкоду природі, культурній спадщині, відшкодувати завдані збитки відноситься до:

- А) екологічної, культурної та економічної сфери суспільного життя;
- Б) економічної та культурної сфери суспільного життя;
- В) екологічної та культурної сфери суспільного життя;
- Г) екологічної та економічної сфери суспільного життя.

17. У разі порушення обов'язку не заподіювати шкоду природі встановлена:

- А) дисциплінарна, адміністративна, цивільна і кримінальна відповідальність;
- Б) лише адміністративна і кримінальна відповідальність;
- В) конституційна, дисциплінарна, адміністративна, цивільна і кримінальна відповідальність;
- Г) дисциплінарна, адміністративна, цивільна, трудова і кримінальна відповідальність.

18. Основоположним принципом охорони зовнішнього навколишнього середовища є:

- А) участь громадян у формуванні державної політики у сфері охорони зовнішнього навколишнього середовища;
- Б) пріоритетність вимог екологічної безпеки, обов'язковість додержання екологічних стандартів;
- В) державний контроль у сфері охорони зовнішнього навколишнього середовища;
- Г) формування системи оподаткування та зборів за спеціальне природокористування.

19. Не є об'єктом культурної спадщини:

- А) водні об'єкти та території;
- Б) природно-антропогенні об'єкти;
- В) створені людиною предмети матеріального світу залежно від стану збереженості;
- Г) будь-який об'єкт, збережений до нашого часу, якій не зберіг свою автентичність.

20. Обов'язок людини і громадянина сплачувати податки передбачає:

- А) участь громадян у формуванні державного та місцевого бюджетів;
- Б) формування системи оподаткування, участь громадян у формуванні державного та місцевого бюджетів;

- В) участь громадян у формуванні державного та місцевого бюджетів, подання щороку декларації про доходи;
- Г) формування системи оподаткування та подання громадянами щороку декларації про доходи.

21. Система оподаткування в Україні, види податків, зборів та інших обов'язкових платежів й інші питання податкового характеру регулюються:

- А) Конституцією України;
- Б) Податковим Кодексом України;
- В) Податковим Кодексом та Законом України "Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом";
- Г) Податковим Кодексом України та Закону України "Про збір на обов'язкове державне пенсійне страхування".

22. Податкові декларації подаються громадянами України до податкових інспекцій (відповідно до статті 67 Конституції України) до:

- А) 1 січня;
- Б) 1 березня;
- В) 1 вересня;
- Г) 1 січня або 1 березня.

23. Визнання цінності кожної фізичної особи як унікальної біопсихосоціальної цінності та позитивна соціальна оцінка особи в очах оточуючих, яка ґрунтується на відповідності її діянь (поведінки) загальноприйнятим уявленням про добро і зло – це:

- А) честь і гідність особи;
- Б) самооцінка особи;
- В) ділова репутація особи;
- Г) психічний стан особи.

24. Найважливішою умовою дотримання законності і правопорядку в державі та суспільстві є обов'язок:

- А) обов'язок захисту Вітчизни;
- Б) охорони культурної спадщини, не заподіювати шкоду природі;
- В) відшкодування завданих збитків, завданих природі чи культурній спадщині;
- Г) поважати честь і гідність інших людей, не посягати на їх права та свободи.

25. До інших конституційних обов'язків людини і громадянина, які поширюються на окремі соціальні групи відноситься:

- А) обов'язок сплачувати податки і збори;

- Б) обов'язок не заподіювати шкоду природі; культурній спадщині; відшкодовувати завдані збитки;
- В) обов'язок набуття повної загальної середньої освіти;
- Г) всі відповіді вірні.

СЕМІНАРСЬКЕ ЗАНЯТТЯ №8

Тема : Функціональна роль органів державної влади, їх посадових осіб, громадянських об'єднань та міжнародних установ у механізмі забезпечення конституційних прав та свобод людини і громадянина в Україні

План:

1. Інститут Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини. Порядок звернення до Уповноваженого за захистом своїх прав. Процесуальні строки розгляду справ Уповноваженого. Акти Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини.

2. Захист конституційних прав і свобод в судових органах. Роль Конституційного Суду України в процесі реалізації, охорони та захисту прав, свобод і обов'язків, закріплених Конституцією України. Форми та порядок звернення громадян України та інших осіб до Конституційного Суду України. Документальне оформлення звернення до Конституційного Суду.

3. Міжнародна інституціональна правозахисна система: загальна характеристика. Роль діяльності Європейського суду з прав людини в забезпеченні конституційних прав і свобод людини і громадянина в Україні.

1. **Дати визначення наступних понять:** Уповноважений Верховної Ради України з прав людини; акти Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини; судові органи України; Конституційний Суд України; звернення громадян; Організація Об'єднаних Націй; Генеральна Асамблея ООН; Економічна і Соціальна Рада (ЕКОСОС); Міжнародна Організація Праці (МОП) і Організація Об'єднаних Націй з питань освіти, науки і культури (ЮНЕСКО); Європейський суд з прав людини; Європейський комітет з прав меншин.

2. **Скласти схеми :**

1. Акти Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини: поняття та зміст.

2. Судова система України.

3. Види та форми звернень громадян України та інших осіб до Конституційного Суду України.

4. Класифікація міжнародних механізмів захисту прав людини.
5. Система міжнародних актів та договорів з захисту прав людини: загальна характеристика.

3. Теми рефератів і доповідей :

1. Національні механізми захисту прав людини і громадянина в Україні.
2. Правовий статус Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини.
3. Прогалини правового регулювання захисту прав людини і громадянина в національному законодавстві.
4. Організація і діяльність Європейського суду з прав людини.
5. Роль ООН у процесі захисту прав людини як універсального правозахисного органу.

4. Скласти бібліографію з питань:

1. Роль Верховної Ради України у забезпеченні прав та свобод.
2. Президент України як гарант додержання Конституції, прав та свобод.
3. Діяльність Європейського суду з прав людини.

5. Вирішити тестові завдання:

1. Уповноважений Верховної Ради України з прав людини – це:
 - А) посадова особа, призначена Верховною Радою України для здійснення парламентського контролю за додержанням конституційних прав і свобод людини та громадянина в діяльності органів державної влади, місцевого самоврядування та їх посадових осіб;
 - Б) особа, яка обирається зі складу народних депутатів України для здійснення парламентського контролю за додержанням конституційних прав і свобод людини та громадянина в діяльності органів державної влади, місцевого самоврядування та їх посадових осіб;
 - В) державний службовець, призначений Президентом України для здійснення парламентського контролю за додержанням конституційних прав і свобод людини та громадянина в діяльності органів державної влади, місцевого самоврядування та їх посадових осіб;
 - Г) особа, призначена Президентом України для здійснення парламентського контролю за додержанням конституційних прав і свобод людини та громадянина в діяльності органів державної влади, місцевого самоврядування та їх посадових осіб.

2. Інститут Уповноваженого Верховної Ради виступає:
 - А) основним засобом захисту прав і свобод людини щодо інших правозахисних механізмів;

- Б) субсидіарним засобом захисту прав і свобод людини щодо інших правозахисних механізмів;
- В) основним засобом захисту прав і свобод людини в Україні;
- Г) додатковим засобом захисту прав і свобод людини в Україні.

3. Уповноважений Верховної Ради України з прав людини призначається на строк:

- А) 2 роки;
- Б) 1 рік;
- В) 5 років;
- Г) 3 роки.

4. Пропозиції щодо кандидатур(и) на посаду Уповноваженого вносять:

- А) Голова Верховної Ради України та не менше однієї четвертої народних депутатів України від конституційного складу Верховної Ради;
- Б) Президент України, Голова Верховної Ради та не менше однієї четвертої народних депутатів України від конституційного складу Верховної Ради;
- В) Голова Верховної Ради України та не менше двома третинами народних депутатів України від конституційного складу Верховної Ради;
- Г) Президент України, Голова Верховної Ради та не менше двома третинами народних депутатів України від конституційного складу Верховної Ради.

5. В межах своїх повноважень Уповноважений Верховної Ради видає:

- А) конституційне подання Уповноваженого;
- Б) подання Уповноваженого;
- В) конституційне подання та подання Уповноваженого;
- Г) подання і постанови Уповноваженого.

6. Право людини і громадянина на судовий захист відноситься до:

- А) політичних прав;
- Б) громадянських прав;
- В) економічних прав;
- Г) особистих прав.

7. Судову систему України складають:

- А) суди загальної та конституційної юрисдикції;
- Б) суди I, II, III інстанції, Конституційний суд України;
- В) суди загальної та спеціальної юрисдикції;
- Г) суди загальної юрисдикції, спеціалізовані суди, Верховний суд України.

8. Органом конституційної юрисдикції в Україні є:

- А) Верховний суд України;
- Б) Конституційний суд України;

- В) Верховна Рада України;
- Г) Конституційний та Верховний суди.

9. Конституційний суд України складається з:

- А) 18 суддів;
- Б) 16 суддів;
- В) 20 суддів;
- Г) 14 суддів.

10. Згідно із законодавством, існують такі форми звернення до Конституційного суду України:

- А) конституційне подання та скарга;
- Б) конституційне звернення та скарга;
- В) конституційне подання і звернення;
- Г) конституційні звернення.

11. Суб'єктами права на конституційне подання з питань прийняття рішень або дачі висновків Конституційним судом України не можуть бути:

- А) фізичні, юридичні та іноземні особи;
- Б) особи без громадянства та іноземці;
- В) юридичні особи, іноземці та особи без громадянства;
- Г) фізичні та юридичні особи, іноземці та особи без громадянства.

12. Не є підставою для відмови у відкритті провадження у справі в Конституційному Суді України:

- А) непідвідомчість Конституційному Суду України питань, порушених у конституційному поданні, конституційному зверненні;
- Б) відсутність у суб'єкта подання громадянства України;
- В) відсутність встановленого Конституцією України, цим Законом права на конституційне подання, конституційне звернення;
- Г) невідповідність конституційного подання, конституційного звернення вимогам, передбаченим Конституцією України, цим Законом.

13. Після використання всіх національних засобів правового захисту кожен громадянин, згідно зі ст. 55 Конституції України, має право:

- А) звертатися за захистом своїх прав і свобод до інших держав;
- Б) звертатися за захистом своїх прав і свобод до Європейського суду з прав людини;
- В) звертатися за захистом своїх прав і свобод до відповідних міжнародних установ чи до відповідних органів міжнародних організацій, членом або учасником яких є Україна;
- Г) звертатися за захистом своїх прав і свобод до Організації Об'єднаних націй.

14. Парламентська асамблея Ради Європи обирає суддів до Європейського суду строком на:

- А) 9 років;
- Б) 10 років;
- В) 6 років;
- Г) 12 років.

15. Європейський суд з прав людини розглядає:

- А) індивідуальні заяви, якщо вони анонімні;
- Б) заяви щодо фактів, які трапилися ще до того, як Україна стала членом Ради Європи;
- В) заяву, що була вже вирішена шляхом іншої процедури міжнародного розслідування чи врегулювання;
- Г) скарги, пов'язані з порушенням тільки тих прав, що гарантовані Конвенцією і протоколами до неї.

16. Ухилення держави від виконання рішення Європейського суду або виконання його не повністю:

- А) може потягнути санкції проти держави;
- Б) може потягнути призупинення, а іноді і припинення членства держави в Раді Європи;
- В) може потягнути призупинення, а іноді і припинення членства держави в Раді Європи, санкції проти держави;
- Г) не потягне жодних юридичних наслідків.

СЕМІНАРСЬКЕ ЗАНЯТТЯ №9

Тема : Фактори ефективності розвитку інституту конституційних прав, свобод та обов'язків людини і громадянина в Україні

План:

1. Правова сутність факторів ефективності розвитку інституту конституційних прав, свобод і обов'язків людини і громадянина.

2. Основні види факторів ефективності розвитку інституту конституційних прав, свобод і обов'язків людини і громадянина. Політичні, соціально-економічні, національно-культурні фактори.

3. Розвиток інституту конституційних прав, свобод і обов'язків людини і громадянина в умовах глобалізації, інтеграції та інтернаціоналізації.

4. Роль євроінтеграційних процесів в інституціоналізації міжнародного та національного соціально-правового механізму забезпечення прав і свобод людини і громадянина в Україні.

1. **Дати визначення наступних понять:** інститут конституційних прав, свобод і обов'язків людини і громадянина; фактори розвитку інституту конституційних прав, свобод і обов'язків людини і громадянина; політичні, соціально-економічні, національно-культурні фактори; глобалізація; інтеграція; інтернаціоналізація; інституціоналізація; соціально-правовий механізм забезпечення прав і свобод людини і громадянина в Україні.

2. **Скласти схеми :**

1. Національний соціально-правовий механізм забезпечення прав і свобод людини і громадянина в Україні.

2. Класифікація факторів розвитку ефективності розвитку інституту конституційних прав, свобод і обов'язків людини і громадянина: поняття та зміст.

3. Соціально-економічні фактори розвитку ефективності розвитку інституту конституційних прав, свобод і обов'язків людини і громадянина: поняття та структура.

4. Зміст політичних факторів розвитку ефективності розвитку інституту конституційних прав, свобод і обов'язків людини і громадянина.

5. Національно-культурні фактори розвитку ефективності розвитку інституту конституційних прав, свобод і обов'язків людини і громадянина.

3. **Теми рефератів і доповідей :**

1. Розвиток конституційних обов'язків громадянина України в контексті євроінтеграційних процесів.

2. Забезпечення прав та свобод людини і громадянина в демократичному суспільстві.

3. Співвідношення обов'язків з правами та свободами людини і громадянина в Україні.

4. Вплив процесів глобалізації на розвиток інституту конституційних прав, свобод і обов'язків людини і громадянина.

5. Роль міжнародного соціально-правового механізму у забезпеченні прав і свобод людини і громадянина в Україні.

4. **Скласти бібліографію з питань:**

1. Перспективи розвитку механізму забезпечення прав і свобод в Україні.

2. Вплив глобалізації на правові системи держав.

3. Євроінтеграційні процеси в Україні.

5. **Вирішити тестові завдання:**

1. Істотні, невідчужувані елементи, які належать від народження – це:
 - А) права людини;
 - Б) права громадянина;
 - В) свободи людини;
 - Г) свободи громадянина.

2. Закріплені в нормах Конституції міри належної поведінки суб'єктів конституційно-правових відносин – це:
 - А) соціальні права і свободи людини та громадянина;
 - Б) конституційні свободи людини та громадянина;
 - В) конституційні права людини та громадянина;
 - Г) конституційні обов'язки людини та громадянина.

3. Можливість користуватися і розпоряджатися тим або іншим соціальним благом, цінністю, задовольняти власні інтереси або життєві потреби – це:
 - А) обов'язки людини та громадянина;
 - Б) права людини та громадянина;
 - В) свободи людини та громадянина;
 - Г) права і свободи людини та громадянина.

4. Основними видами факторів ефективності розвитку інституту конституційних прав, свобод і обов'язків людини і громадянина є:
 - А) політичні, соціально-економічні, національно-культурні;
 - Б) історичні, економічні, політичні;
 - В) економічні, політичні, психологічні;
 - Г) історичні, національно-культурні, політичні, економічні.

5. Процес всесвітньої економічної, політичної та культурної інтеграції та уніфікації – це:
 - А) Інтернаціоналізація;
 - Б) Соціалізація;
 - В) Інтеграція;
 - Г) Глобалізація.

6. Об'єднання політичних, економічних, державних і громадських структур в рамках регіону, країни, світу – це:
 - А) Глобалізація;
 - Б) Інтеграція;
 - В) Інтернаціоналізація;
 - Г) Інституціоналізація.

7. Зближення національних економік шляхом посилення промислової співпраці та взаємозалежності міжнародного товарообороту, руху капіталів робочої с між країнами – це:

- А) Інтернаціоналізація;
- Б) Глобалізація;
- В) Інтеграція;
- Г) Соціалізація.

8. Під механізмом забезпечення конституційних прав і свобод людини і громадянина прийнято розуміти:

- А) систему умов і засобів, юридичних механізмів забезпечення належної реалізації визначених Конституцією та законами України прав і свобод людини і громадянина;
- Б) систему правил і обов'язків, визначених Конституцією та законами України прав і свобод людини і громадянина;
- В) систему норм і звичаїв, що забезпечують належну реалізацію визначених Конституцією та законами України прав і свобод людини і громадянина;
- Г) принципи поведінки людини, що гарантують їй належну реалізацію визначених Конституцією та законами України прав і свобод людини і громадянина.

9. Процес визначення і закріплення соціальних норм, правил, статусів і ролей, приведення їх в систему, здатну діяти у напрямі задоволення деякої суспільної потреби – це:

- А) Інтернаціоналізація;
- Б) Соціалізація;
- В) Інтеграція;
- Г) Глобалізація.

10. Міжнародні спеціальні правові механізми забезпечення прав і свобод людини і громадянина прийнято розмежовувати на:

- А) нормативні та загальні;
- Б) нормативні та інституційні;
- В) інституційні та системні;
- Г) системні та нормативні.

СЛОВНИК ТЕРМІНІВ

Громадянин — це особа, яка належить до постійного населення певної держави, має нормативно закріплений статус, користується захистом держави як у межах її території, так і поза нею.

Права людини — це її можливість діяти певним чином для того, щоб забезпечити своє нормальне існування, розвиток і задоволення власних потреб.

Правовий статус особи — це сукупність законодавчо закріплених прав, свобод і обов'язків людини і громадянина, які знаходяться в нерозривній єдності.

Конституційні гарантії прав і свобод людини і громадянина — це об'єктивні умови і засоби, які забезпечують фактичну реалізацію та всебічну охорону прав і свобод особи.

Міжнародно-правові гарантії — сукупність правових принципів і заходів, заснована на договорі держав і міжнародних організацій, які забезпечують певний стан міжнародних відносин, статус суб'єктів міжнародного права, виконання міжнародних зобов'язань, дотримання прав, передбачених у відповідному договорі.

Юридичний обов'язок — міра необхідної поведінки особи; об'єктивно необхідна та можлива поведінка, котра забезпечує реальність можливостей, наданих суспільством та державою індивіду.

Особисті (громадянські) права і свободи людини — це закріплені правом можливості фізичного існування і духовного розвитку людини.

Гідність — визнання цінності кожної фізичної особи як унікальної біопсихосоціальної цінності.

Честь — позитивна оцінка особи в очах оточуючих, яка ґрунтується на відповідності її діянь(поведінки) загальноприйнятим уявленням про добро і зло.

Житло — приміщення, призначені для постійного або тимчасового проживання людей, що завершені будівництвом та віднесені у встановленому порядку до житлового фонду.

Право на недоторканність житла — право на захист володіння людини від незаконних проникнень до них та будь-яких інших посягань.

Право на таємницю листування, телефонних розмов, телеграфної та іншої кореспонденції — заборона для будь-кого без згоди людини, яка направляє або одержує листи, спілкується по телефону, телеграфу, факсу або за допомогою інших засобів поштового, електричного та електронного зв'язку, знайомитися з її листуванням чи іншою кореспонденцією, прослуховувати її телефонні розмови тощо, а також розголошувати їх зміст або сам факт листування, телефонної розмови, відправлення чи одержання грошового переказу, телеграми та іншої кореспонденції.

Свобода - можливість користуватися і розпоряджатися тим або іншим соціальним благом, цінністю, задовольняти власні інтереси або життєві потреби.

Свобода совісті — свобода мати, приймати і змінювати релігію або переконання за своїм вибором і свобода одноособово чи разом з іншими

сповідувати будь-яку релігію або не сповідувати ніякої, відправляти релігійні культи, відкрито виражати і вільно поширювати свої релігійні або атеїстичні переконання.

Релігійні організації — релігійні громади, управління і центри, монастирі, релігійні братства, місіонерські товариства (місії), духовні навчальні заклади, а також об'єднання, що складаються з вищезазначених релігійних організацій.

Політичні права і свободи громадян України - це конституційно визначена міра можливої політичної поведінки особи, насамперед участі у безпосередньому народовладді, здійсненні державної влади і місцевого самоврядування, в яких особа виступає передовсім як громадянин України, учасник суспільно-владних відносин.

Політична партія — це організована група громадян, що виражає інтереси тих чи інших соціальних верств і прагне до реалізації своєї мети шляхом боротьби за державну владу і її використання.

Народні збори — збори громадян, громади чи держави для обмірковування суспільних справ, видання законів, обрання посадових осіб тощо.

Мітинг — це масова присутність людей у встановленому місці для вираження думки з приводу тих чи інших проблем суспільно-політичного характеру.

Демонстрація — масова хода як публічне вираження соціально-політичного настрою.

Європейський суд з прав людини — одна з інституцій Ради Європи, створена 21 січня 1959 року для контролю за дотриманням прав і свобод людини та громадянина, закріплених в Європейській конвенції з прав людини, ратифікованої 1953 року.

Економічні права та свободи людини і громадянина — це нормативно визначена міра можливої поведінки або діяльності людини та громадянина в економічній сфері суспільних відносин, пов'язана з правовим режимом власності та господарської діяльності.

Право власності — це врегульовані законом суспільні відносини щодо володіння, користування і розпорядження майном.

Право на підприємницьку діяльність — конституційне право громадян, що закріплює право кожного на підприємницьку діяльність, яка не заборонена законом.

Споживач — фізична особа, яка придбаває, замовляє, використовує або має намір придбати чи замовити продукцію для особистих потреб, безпосередньо не пов'язаних з підприємницькою діяльністю або виконанням обов'язків найманого працівника.

Антимонопольна політика держави — це діяльність держави, спрямована на створення і розвиток конкурентного середовища, антимонопольне регулювання з метою сприяння зростанню ефективності виробництва, кращому задоволенню потреб суспільства, підвищенню конкурентноздатності.

Соціальні права та свободи людини і громадянина — це міра можливої поведінки або діяльності людини в соціальній сфері що передбачає задоволення законних інтересів і потреб у сфері трудової діяльності, соціального захисту та охорони здоров'я.

Страйк — це тимчасове колективне добровільне припинення роботи працівниками підприємства (структурного підрозділу) з метою вирішення колективного трудового спору.

Право на страйк — право колективно і публічно захищати свої економічні та соціальні права у формах, що не заборонені чинним законодавством.

Право на соціальний захист — передбачає можливість отримання пенсій, соціальних виплат та допомоги, що є основними джерелами існування і забезпечують прожитковий мінімум на випадок повної часткової або тимчасової втрати працездатності; втрати годувальника; безробіття з незалежних від людини обставин; старості та в інших випадках, передбачених чинним законодавством.

Право на житло — передбачає створення державою умов, за яких кожний громадянин України матиме змогу побудувати житло, придбати його у власність або взяти в оренду.

Право на відпочинок — передбачає надання працівникам днів щотижневого відпочинку, а також оплачуваної щорічної відпустки, встановлення скороченого робочого дня щодо окремих професій і виробництв, скороченої тривалості роботи у нічний час.

Право на достатній життєвий рівень для себе і своєї сім'ї — передбачає, що будь-яка людина має реальну можливість забезпечувати себе і членів своєї сім'ї достатнім харчуванням, одягом і житлом.

Право на охорону здоров'я, медичну допомогу та медичне страхування — забезпечення охорони здоров'я здійснюється за рахунок державного фінансування відповідних соціально-економічних, медико-санітарних і оздоровчо-профілактичних програм.

Право на безпечне для життя і здоров'я довкілля — одне з основних конституційних прав людини і громадянина, що закріплює право кожного на безпечне для життя і здоров'я довкілля та на відшкодування завданої порушенням цього права шкоди.

Екологічна інформація — будь-яка інформація в письмовій, аудіовізуальній, електронній чи будь-якій іншій матеріальній формі про стан складових навколишнього середовища, чинники, такі як речовини, енергія, шум і випромінювання, стан здоров'я та безпеки людей, умови життя людей, стан об'єктів культури і споруд

Культурні (духовні) права і свободи людини і громадянина — це міра можливої поведінки або діяльності особи щодо задоволення своїх законних потреб у сфері освіти, літературної, художньої, наукової та технічної діяльності.

Право на освіту — закріплює, що держава забезпечує доступність і безоплатність дошкільної, повної загальної середньої, професійно-технічної,

вищої освіти в державних і комунальних навчальних закладах; розвиток дошкільної, повної загальної середньої, позашкільної, професійно-технічної, вищої і післядипломної освіти різних форм навчання; надання державних стипендій та пільг учням і студентам.

Болонський процес – це процес структурного реформування національних систем вищої освіти країн Європи, зміни освітніх програм і потрібних інституційних перетворень у вищих навчальних закладах Європи.

Право на інформацію — закріплює право кожного вільно збирати, зберігати, використовувати і поширювати інформацію усно, письмово або в інший спосіб – на свій вибір.

Свобода літературної, художньої, наукової і технічної творчості — одне з фундаментальних прав людини і громадянина, згідно з яким ніхто не може використовувати або поширювати без згоди автора його твори, інші результати його праці.

Конституційні обов'язки громадянина – це закріплені в нормах Конституції міри належної поведінки суб'єктів конституційно-правових відносин.

Уповноважений Верховної Ради України з прав людини — орган Верховної Ради України, що здійснює парламентський контроль за додержанням конституційних прав та свобод людини і громадянина в Україні (омбудсман).

Акти реагування Уповноваженого ВРУ стосовно прав і свобод людини й громадянина — конституційне подання Уповноваженого; подання до органів державної влади, місцевого самоврядування, об'єднань громадян, підприємств, установ, організацій (незалежно від форми власності) та їхніх посадових і службових осіб.

Конституційне подання Уповноваженого — це акт, поданий до Конституційного Суду України для розв'язання питання про відповідність Конституції України (конституційності) закону чи іншого правового акта Верховної Ради України, акта Президента та Кабінету Міністрів України, правового акта Автономної Республіки Крим; офіційного тлумачення Конституції та законів України.

Глобалізація – це процес всесвітньої економічної, політичної та культурної інтеграції та уніфікації.

Інтеграція – це об'єднання політичних, економічних, державних і громадських структур в рамках регіону, країни, світу.

Інтернаціоналізація – це зближення національних економік шляхом посилення промислової співпраці та взаємозалежності міжнародного товарообороту, руху капіталів робочої с між країнами.

Інституціоналізація – це процес визначення і закріплення соціальних норм, правил, статусів і ролей, приведення їх в систему, здатну діяти у напрямі задоволення деякої суспільної потреби.

Рекомендована література:

Основна:

1. Конституція України. Науково-практичний коментар / за ред.. В.Я. Тацій, О.В. Петришин, Ю.Г. Барабаш.: Нац. акад. прав. наук України. – Х.: Право, 2011. – 1128 с.
2. Майданник О.О. Конституційне право України : навч. посіб. / О.О. Майданник – К.: Алерта, 2011. – 380 с.
3. Колодій А.М. Права, свободи та обов'язки людини і громадянина в Україні: підручник / А.М. Колодій, А.Ю. Олійник. – К.: Правова єдність. – 2008. – 350 с.
4. Воронов М.Н. Конституционное право Украины: учебное пособие (для иностранных студентов) / М.Н. Воронов, А.В. Зубенко, Т.Е. Кагановская; под ред. М.Н. Воронова – Х.: ХНУ имени В. Н. Каразина, 2012. - 404 с.
5. Погорілко В.Ф. Конституційне право України: підруч. / В.Ф. Погорілко, В.Л. Федоренко; за заг. ред. В.Л. Федоренко. – К.: КНТ, Ліра-К, 2011. – 532 с.
6. Серьогін В.О. Конституційне право України: навч. посіб. / В.О. Серьогін. - Х.: ХНУВС, 2010. – 368 с.
7. Баймуратов М.О. Конституційні права, свободи і обов'язки людини і громадянина в Україні: підручник / М.О. Баймуратов, Ю.О. Волошин, Н.В. Воротіна. – К.: Юрид. думка, 2008. – 251 с.
8. Селіванов А.О. Питання теорії конституційного правосуддя в Україні: актуальні питання сучасного розвитку конституційного правосуддя: підруч. / А.О. Селіванов, А.А.Стрижак. – К.: Логос, 2010. – 256 с.
9. Бесчастний В.М. Роль і перспективи правового інституту омбудсмана (уповноваженого з прав людини) у захисті прав і свобод громадян в Україні: монографія / В.М. Бесчастний, В.М. Суботін. – Донецьк: Ноулідж, Донец. від-ня, 2010. – 159 с.
10. Шемшученко Ю.С. Конституційне право України. Академічний курс: підруч. / за заг. ред. Ю.С. Шемшученка. – К.: Юридична думка, 2008. – 800 с.
11. Колісник В.П. Конституційне право України: підруч. для студ. вищ. навч. закл. / за ред. В.П. Колісника та Ю.Г. Барабаша. – Х.: Право, 2008. – 416 с.
12. Кравченко В.В. Конституційне право України: навч. посіб. / В.В. Кравченко. – К.: Атіка, 2009. – 608 с.
13. Олійник А.Ю. Конституційно-правовий механізм забезпечення основних свобод людини і громадянина в Україні: підручник / А.Ю. Олійник. – К.: Алерта: КНТ, 2008. – 470 с.
14. Огородник А. Механізм забезпечення прав і свобод людини та принципи законності в Україн: навч. посіб. / А. Огородник // Право

України. – 2008. - № 6. – С. 14-18.

15. Янчук А. О. Теоретичні засади референдумного процесу в Україні : монографія / А.О. Янчук – К. Київ. ун-т, 2010. – 207 с.
16. Погорілко В.Ф. Референдне право України: навч. посіб. для студ. ВНЗ / В.Ф. Погорілко, В.Л. Федоренко. – К. : Ліра-К, 2006. – 364 с.
17. Заворотченко Т.М. Конституційно-правові гарантії прав і свобод людини й громадянина в Україні: монографія / Т. М. Заворотченко. – Д. : Вид-во дніпропетр. нац. ун-т, 2007. – 256 с.

Додаткова:

1. Конституція України у судових рішеннях / М.П. Орзіх, А.А. Єзеров, Д.С. Терлецький. – К.: Юрінком Інтер, 2011. – 432 с.
2. Бородін І. Права та свободи громадян, їх класифікація, гарантії реалізації / І. Бородін // Право України. - 2010. - № 12. - С.32-34.
3. Букач В. Зміст конституційних політичних прав і свобод громадян / В. Букач // Право України. - 2010. - № 9. - С.21 -23.
4. Баймуратова М.А. Курс конституционного права Украины. Том 1. Общая часть: Основы теории конституционного права : учебник / под ред. М.А. Баймуратова и А.В. Батанова. – Х.: Одиссей, 2008. – 672 с.
5. Кохановська О.В. Проблеми захисту честі, гідності та ділової репутації в Цивільному Кодексі України [Електронний ресурс] / О.В. Кохановська // Сайт Верховного Суду України. - Режим доступу: <http://www.scourt.gov.ua>
6. Журавський В. Конституційно-правова характеристика функцій та повноважень Верховної Ради України / В. Журавський // Вісник Національного університету внутрішніх справ. – Х., 2011. - № 12(2). – С. 225-232.
7. Журавський В.С. Становлення і розвиток українського парламентаризму (теоретичні та організаційно-правові проблеми) / В.С. Журавський. – К.: Парламентське вид-во, 2012. – 343 с.
8. Кафарський В. Політичні партії і конституційне будівництво в Україні / В. Кафарський // Право України. – 2008. - № 4. – С. 13-20.
9. Наулік Н.С. Інститут уповноваженого Верховної Ради України з прав людини: перспективи розвитку // Держава і право. – К.: НАН України, 2006. – Вип. 34. – С. 171-177.
10. Антонович М. Міжнародна система захисту прав людини: крізь призму України / М. Антонович // Право України. – 2007. - № 3. – С. 37-41.
11. Білоскурська О. Щодо поняття конституційних обов'язків / О. Білоскурська // Право України. - 2004. - № 10. - С.85-88.
12. Фрицький Ю. Особливості статусу Президента України, його місце і роль в організації і функціонуванні державної влади в Україні / Ю. Фрицький // Вісник Запорізького юридичного інституту. – 2006. – № 3. – С. 3-11.
13. Шумак І. Поняття громадянських прав і свобода людини в Україні

- / І. Шумак // Право України. - 1999. - № 10. - С.14-16.
14. Богачова О.В. Законодавча діяльність в Україні: стан, пріоритети, шляхи вдосконалення (за матеріалами Верховної Ради України четвертого і п'ятого скликань) / О.В. Богачова, В.С. Журавський, О.В. Зайчук; за заг. ред. В.М. Литвина. – К.: Фенікс, 2007. – 576 с.
 15. Литвак О.М. Створення незалежного суду – одне з завдань судової реформи / О.М. Литвак // Незалежний суд – гарантія захисту прав, свобод та законних інтересів людини і громадянина. Матеріали всеукраїнської науково-практичної конференції. – Чернівці : Чернівецький національний університет. – 2009. – С. 18-21.
 16. Романюк Б.В. Деякі питання самостійності судової гілки влади та процесуальної незалежності суду / Б.В. Романюк // Незалежний суд – гарантія захисту прав, свобод та законних інтересів людини і громадянина. Матеріали всеукраїнської науково-практичної конференції. – Чернівці: Чернівецький національний університет. – 2009. – С. 66-72.
 17. Кукурудза Р. Межі обов'язковості актів Конституційного Суду України за колом осіб, у часі та просторі // Підприємництво, господарство і право. – 2003. - № 4. – С. 49-52.
 18. Савчин М. Конституційний Суд України у механізмі гарантування прав і свобод людини / М. Савчин // Право України. – 1999. – № 4. – С. 35-38.
 19. Шаповал В. Сутнісні характеристики конституційного контролю / В. Шаповал // Право України. – 2005. - № 3. – С. 23-27.

Нормативно-правові акти у сфері конституційних прав, свобод та обов'язків людини та громадянина:

1. Загальна декларація прав людини: Міжнародний документ від 10.12.1948 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua>
2. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод: Міжнародний документ від 04.11.1950 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua>
3. Міжнародний пакт про громадянські та політичні права: Міжнародний документ від 16 грудня 1966р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua>
4. Міжнародний пакт про економічні, соціальні та культурні права: Міжнародний документ від 16 грудня 1966р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua>
5. Конвенція про боротьбу з дискримінацією в галузі освіти: Міжнародний документ, Рекомендації від 14.12.1960 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua>

6. Конвенція про рівне винагородження чоловіків і жінок за працю рівної цінності: Міжнародний документ від 29.06.1951 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua>
7. Конвенція про скасування примусової праці № 105: Міжнародний документ від 25.06.1957 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua>
8. Конвенція про захист заробітної плати №95: Міжнародний документ від 01.07.1949 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua>
9. Конвенція про доступ до інформації, участь громадськості в процесі прийняття рішень та доступ до правосуддя з питань, що стосуються довкілля: Міжнародний документ від 25.06.1998 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua>
10. Бернська конвенція про охорону літературних і художніх творів: Міжнародний документ від 24.07.1971 1998 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua>
11. Всесвітня конвенція про авторське право 1952 року: Міжнародний документ, Декларація від 06.09.1952 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua>
12. Паризька конвенція про охорону промислової власності від 20 березня 1883 року: Міжнародний документ від 20.03.1883 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua>
13. Конституція України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua>
14. Декларація про державний суверенітет України: Декларація від 16 липня 1990 р. № 55-ХІІ [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua>
15. Про проголошення незалежності України: Акт від 24 серпня 1991 р. № 1427-ХІІ [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua>
16. Цивільний кодекс України від 16 січня 2003р. № 435-ІV [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua>
17. Податковий Кодекс України від 02.12.2010 № 2755-VI [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua>
18. Кодекс законів про працю України від 10.12.1971 № 322-VIII [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua>
19. Кримінальний Кодекс України: Закон України від 04 липня 2001 р. - [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.rada.gov.ua>.
20. Про громадянство України: Закон України від 18 січня 2001 р. № 2235-ІІ [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.rada.gov.ua>.
21. Про правовий статус іноземців та осіб без громадянства: Закон України від від 22.09.2011 № 3773-VI [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua>

22. Основи законодавства України про охорону здоров'я: Закон України від 19.11.1992 № 2801-ХІІ [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua>
23. Про свободу совісті та релігійні організації: Закон України від 23 квітня 1991 р. № 987-ХІІ [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua>
24. Про громадські об'єднання: Закон України від 22.03.2012 № 4572-VI [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua>
25. Про політичні партії в Україні: Закон України від 5 квітня 2001 р. № 2365-III [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua>
26. Про звернення громадян: Закон України від 2 жовтня 1996 р. № 393/96-ВР [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua>
27. Про свободу пересування та вільний вибір місця проживання в Україні: Закон України від 11 грудня 2003 р. № 1382-IV [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua>
28. Про підприємництво: Закон України від 07.02.1991 № 698-ХІІ [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua>
29. Про захист прав споживачів: Закон України від 12.05.1991 № 1023-ХІІ [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua>
30. Про інформацію: Закон України від 02.10.1992 № 2657-ХІІ [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua>
31. Про друковані засоби масової інформації (пресу) в Україні: Закон України від 16.11.1992 № 2782-ХІІ [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua>
32. Про оперативно-розшукову діяльність: Закон України від 18.02.1992 № 2135-ХІІ [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua>
33. Про освіту: Закон України від 23.05.1991 № 1060-ХІІ [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua>
34. Про загальну середню освіту: Закон України від 13.05.1999 № 651-XIV [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua>
35. Про вищу освіту: Закон України від 17.01.2002 № 2984-III [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua>
36. Про загальний військовий обов'язок і військову службу в Україні: Закон України від 04.04.2006 № 3597-IV [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua>
37. Про авторське право та суміжні права: Закон України від 23.12.1993 № 3792-ХІІ [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua>
38. Про культуру: Закон України від 14.12.2010 № 2778-VI [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua>

39. Про охорону культурної спадщини: Закон України від 08.06.2000 № 1805-III [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua>
40. Про охорону навколишнього природного середовища: Закон України від 25.06.1991 № 1264-XII [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua>
41. Про Конституційний Суд України: Закон України від 16 жовтня 1996 р. № 422/96-ВР [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua>
42. Про судоустрій і статус суддів: Закон України від 07.07.2010 № 2453-VI [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua>
43. Про Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини: Закон України від 23 грудня 1997 р. № 776/97-ВР [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua>
44. Питання проведення антидискримінаційної експертизи та громадської антидискримінаційної експертизи проектів нормативно-правових актів: Постанова Кабінету Міністрів України від 30 січня 2013р. № 61 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua>
45. Про судову практику у справах про захист гідності та честі фізичної особи, а також ділової репутації фізичної та юридичної особи: Постанова Пленуму Верховного Суду України від 27 лютого 2009р. № 1 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua>